

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka a literatury

Tendence současného českého lexika

Diplomová práce

Autorka:

Jana Jakoubková

Vedoucí práce:

PhDr. Milena Nosková, Ph. D.

Odevzdání diplomové práce:

duben 2012

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Měřeticích dne 9. 4. 2012

.....
Jana Jakoubková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Mileně Noskové, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady při zpracovávání diplomové práce a především za její čas, který mi věnovala v průběhu konzultací.

Anotace

Tato diplomová práce se zabývá tendencemi současného českého lexika. Jejím cílem je nastínit, které tendence lze v současné české slovní zásobě sledovat a jak se konkrétně projevují.

Práce je rozdělena na dvě části, teoretickou a praktickou. První z nich pojednává o historickém pozadí češtiny, dále se zabývá lexikálním systémem a především popisuje, které vývojové tendence se v jazyce a slovní zásobě projevují. Navazující praktická část se zaměřuje na analýzu písemného materiálu z vybraných statí současného českého tisku. Jednotlivé výrazy jsou rozděleny podle příslušnosti k tendencím a též jsou rozlišeny tematicky. Problematické či méně známé výrazy jsou krátce komentovány.

Annotation

This diploma thesis deals with tendencies of contemporary Czech lexis. The aim of this work is to show which tendencies can be seen in the Czech lexis and how they appear.

This dissertation is divided into two parts, the theoretical and the practical one. The first of them deals with the historical background of the Czech language, the lexical system and mainly it describes the advancement tendencies appearing in the language and lexis. The following practical part is focused on analysis of the contemporary Czech newspaper and magazine articles. The words are divided according to particular tendencies and also their word meaning. The problematic and not so common words have got short comments.

Obsah

| | |
|---|----|
| Obsah..... | 1 |
| Úvod..... | 3 |
| 1 Teoretická část..... | 5 |
| 1.1 Od praslovanštiny k současné češtině..... | 5 |
| 1.2 Lexikální systém českého jazyka..... | 7 |
| 1.3 Změny ve slovní zásobě..... | 11 |
| 1.4 Vývojové tendence v české slovní zásobě..... | 14 |
| 1.4.1 Demokratizační tendence a příbuzné jevy..... | 14 |
| 1.4.2 Intelktualizace jako vývojová tendence..... | 16 |
| 1.4.3 Přejímání slov a internacionalizace v jazyce..... | 17 |
| 1.5 Jazyková kultura..... | 20 |
| 2 Praktická část..... | 22 |
| 2.1 Vybraná periodika..... | 22 |
| 2.2 Projevy demokratizace ve slovní zásobě..... | 24 |
| 2.2.1 Dáváme přednost hovorovým výrazům?..... | 25 |
| Pojmenování osob..... | 26 |
| Písně..... | 29 |
| Slovesa..... | 30 |
| Ostatní výrazy..... | 32 |
| 2.2.2 Univerbizáty v české slovní zásobě..... | 35 |
| Kulturní sféra..... | 36 |
| Každodenní výrazy..... | 40 |
| Škola..... | 45 |
| 2.2.3 Hanlivé výrazy..... | 48 |
| 2.3 Slova přejatá a jejich domácí ekvivalenty..... | 51 |
| Svět kolem nás..... | 52 |
| Pojmenování osob..... | 62 |

| | |
|--|----|
| 2.4 Terminologizace slovní zásoby..... | 68 |
| Počítače a jejich příslušenství..... | 69 |
| Terminologie v oblasti kultury | 74 |
| Závěr..... | 83 |
| Seznam literatury..... | 86 |

Úvod

Český národ a jeho jazyk prošly dlouhou, mnohdy velmi komplikovanou historií. Stejně jako se utvářelo samotné společenství lidí, formovala se zároveň i národní kultura a český jazyk. I ten prošel mnohaletým vývojem, přičemž každé historické období na něm zanechalo jisté stopy. Každá generace na něj měla určitý vliv, snažila se o něj pečovat a současně přizpůsobovat obrazu svému, což se projevovalo dynamickým vývojem zejména v českém lexiku.

Má diplomová práce nese název „Tendence současného českého lexika“. Vybrala jsem si tuto problematiku z toho důvodu, že mě vždy zajímala slovní zásoba, kterou v současnosti běžně užíváme, a též výrazy, které znaly naše předchozí generace. V dnešní době často slyšíme, že se český jazyk dostává do úpadku, mluvčí volí nevhodné výrazy a naše řeč tak pod vlivem přejímek postupně ztrácí svou svébytnost. Může ale někdo posoudit, zda se jazyk vyvíjí „správným“ směrem?

Cílem této práce je na základě prostudované literatury a analýzy písemného materiálu nastínit tendence, které se v současné slovní zásobě projevují nejsilněji. Vycházím z předpokladu, že důležitou úlohu v jazyce mají především tendence internacionalizační a demokratizační. Pokusím se tedy zjistit, zda dávají mluvčí přednost domácím či cizím výrazům, jaký pravopis se u slov přejatých užívá. V případě demokratizace se zaměřím především na to, jakým způsobem a v jakých oblastech lidské činnosti se tato tendence projevuje.

Práce je rozdělena do dvou částí; teoretické a navazující praktické. V teoretické části se nejprve zabývám historickým pozadím češtiny, dále lexikálním systémem a změnami, které v oblasti slovní zásoby nastávají. Hluběji zde nahlížím na tendence, které se ve větší či menší míře projevují v současném českém jazyce. Tato část je zakončena pojednáním o kultuře jazyka. Vycházím zde především z publikací Česká lexikologie (1985), Příruční mluvnice češtiny (2003) a Nauka o slovní zásobě (1980). Čerpala jsem též z příspěvků časopisu Naše řeč, v nichž bylo nahlíženo na současné tendence z různých pohledů. Významnou teoretickou oporou k této problematice je publikace Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka (1981), která poskytuje ucelenější pohled na toto téma.

Materiál pro svou práci jsem sbírala průběžně od listopadu 2009 do ledna 2012. Týdeníky a deníky, z nichž byl materiál excerpován, jsou stručně charakterizovány

v úvodu praktické části. Záměrně byly vybrány okruhy statí kulturní rubriky, které vyšly v seriózním tisku s celostátním působením, neboť se domnívám, že kultura obecně a kultura jazyka k sobě mají velmi blízko. Kromě klasických tištěných verzí jsem využila též možnosti elektronického zobrazení novin a časopisů. Zde lze nahlížet do aktuálních i starších vydání téměř odkudkoli, což je pro práci velkým přínosem.

Při analýze materiálu jsem využívala různých slovníků a publikací, které hodnotí a popisují slovní zásobu. Cenné informace jsem získala od pracovníků Ústavu pro jazyk český AV ČR, s nimiž jsem konzultovala problematické výrazy. Využila jsem též korpusu, který vzniká pod záštitou Ústavu českého národního korpusu. Užitečné informace ohledně vydávání českého tisku mi poskytli pracovníci z Unie vydavatelů.

Část praktická je rozdělena na několik kapitol. Jak již bylo zmíněno, v úvodu informuji o výběru deníků a týdeníků, z nichž byly jednotlivé statí excerpovány. Následují kapitoly zaměřené na hlavní tendence slovní zásoby, které jsou doloženy analyzovaným materiálem. Zde jsou vybrány pouze některé výrazy, neboť okruh najitých slov je velmi široký. Výběr odborných slov zaměřuji především na výrazy, které se ve slovní zásobě nevyskytují příliš často. Užívají je především odborníci, a tak je běžní uživatelé jazyka nemají zažité. Méně známé výrazy opatřuji krátkým komentářem, v němž je zachycen jejich význam nebo lingvistické zvláštnosti. Pro vysvětlení několika odborných výrazů, především z hudební terminologie, čerpám z internetové encyklopedie, jelikož současné slovníky logicky nemohou zachytit veškerou slovní zásobu.

1 Teoretická část

1.1 Od praslovanštiny k současné češtině

Český jazyk je z hlediska genealogické klasifikace jazyků řazen k indoevropské rodině, konkrétně západoslovanské větvi. Tato skupina jazyků měla původně společný základ v praslovanštině, což dokládají různé jazykové studie. Po rozpadu jednotného praslovanského jazykového společenství však začalo docházet ke změnám, které způsobily postupné rozdělení a vznik jazyků, jež rozlišujeme v současnosti. Je známo, že k západoslovanské větvi náleží jazyky jako polština nebo slovenština. Změny, které z diachronního hlediska v jednotlivých oblastech probíhaly a působily na proměny v jazyce, vycházely vždy z určitého střediska. Inovačním centrem českého národního jazyka byla již od počátků Praha. Hlavní město je totiž nejen politickým, ale i kulturním centrem země a jeho mluva bývá základem spisovného jazyka celého národa (Bogoczová, 2009).

Tato podoba jazyka se rozšiřovala dále do okolních měst a na vesnici. Stejně tak se šířily jazykové změny i při vývoji dalších západoslovanských jazyků. Dnes si proto všímáme nápadných rozdílů, jako např. ve srovnání češtiny s polštinou: *kráva* / *krowa*, *jazyk* / *język*, *vlk* / *wilk*, *mého* / *mojego* nebo se slovenštinou: *dveře* / *dvere*, *louka* / *lúka*, *nachází* / *nachádza* (Cuřín, 1985). Některé jevy charakteristické pro ostatní západoslovanské jazyky však přetrvávají i v českých dialektech, kterými se mluví v pohraničních oblastech. Čeština uživatelů žijících na tomto území je proto v neustálém kontaktu s jazyky sousedními, které na ni mají patrný vliv.

V dlouhém vývoji od praslovanštiny k dnešní spisovné češtině proběhlo mnoho změn hláskoslovných i tvaroslovných. Původní praslovanský fonologický systém disponoval devíti samohláskami. Proběhly u nich změny jako kontrakce, zánik nosovek a jerů, a tak se jejich počet postupně zredukoval. Praslovanský systém souhlásek byl naopak mnohem jednodušší, díky palatalizacím však došlo k rozšíření jejich počtu. Stav odpovídající současnosti se ustálil zhruba v 15. století (Bogoczová, 2009). Z hlediska tvaroslovného pak docházelo k proměnám ve skloňování a časování. Všechny uvedené změny se šířily tzv. ve vlnách. Centrem byla již zmiňovaná Praha, odkud se pomocí osobního či písemného styku šířily změny dál. Proměny však byly velmi pozvolné, jelikož počet vzdělaných lidí schopných číst a psát nebyl vysoký. Pochopitelně

neexistovala ani masová média, která by usnadnila a urychlila jazykový vývoj, jak je tomu v dnešní době.

Nyní je třeba odpovědět si na otázku, co je považováno za současnou češtinu a především za současné lexikum. Pod pojmem „současnost“ si většinou představujeme dobu, ve které právě žijeme, případně několik předešlých let. Z hlediska celkového jazykového vývoje musíme brát v úvahu delší období, v němž lze probíhající změny zachytit. V odborných publikacích se současnost běžně chápe v rozmezí padesáti nebo šedesáti let. Jedná se tedy zhruba o tři lidské generace (Cuřín, 1987). Zaměříme-li se ovšem konkrétně na lexikální složku jazyka, postačí nám i kratší období. Důvodem je rychlejší tempo změn ve slovní zásobě, ke kterým dochází v závislosti na celkový vývoj a modernizaci ve společnosti. Přibývání nových skutečností a jevů si vyžaduje nutnost tyto věci vhodně pojmenovávat. Rozdíly v pojmenováních jsou proto patrné již u dvou na sebe navazujících generací, což je aktuální především ve slovní zásobě dnešní veřejnosti. V porovnání s jinými subsystemy jazyka dochází k nejčastějším a nejdynamičtějším změnám právě ve zmíněné oblasti lexika. Současným českým lexikem proto budeme chápat slovní zásobu, kterou užívá dnešní veřejnost a s níž se běžně setkáme v seriózním tisku, který pravidelně vychází.

1.2 Lexikální systém českého jazyka

Slovní zásoba každého jazyka je tvořena systémem všech lexikálních jednotek, které jsou danému jazyku vlastní. Jsou jimi monosémní i polysémní slova a ustálená slovní spojení. Mezi těmito prvky existují různě složité vztahy, které však zpětně napomáhají utvářet organizovaný systém, lexikálně – sémantický plán. Rovina lexikální je spjata též s dalšími jazykovými subsystémy – fonologickým, morfologickým a syntaktickým, jimiž se zabývají konkrétní jazykové obory (Grepl, 2003). Lingvistická disciplína studující lexikální systém se nazývá lexikologie. Zaměřuje se na slovní zásobu jako celek a současně zkoumá i dílčí vztahy mezi jejími prvky. V rámci lexikologie lze vydělit několik samostatných disciplín, jako sémantiku, onomaziologii, frazeologii či etymologii. Lexikografie je aplikovaný úsek lingvistický (Filipec, 1985), zabývající se tvorbou slovníků různých typů.

Počet lexikálních jednotek není možné přesně zjistit, jelikož slovní zásoba jazyka je v neustálé proměně. Nová slova vznikají a stará se naopak přestávají používat, což se děje současně se změnami kulturními a společenskými. Podle nejrozsáhlejšího českého výkladového slovníku¹ obsahuje čeština přibližně 250 000 hesel. Žádný ze slovníků však nemůže zachytit všechna existující slova, je tedy téměř nemožné vystihnout lexikon českého jazyka ve svém plném rozsahu a bohatství.

Slovní zásoba jednotlivce je znatelně menšího rozsahu a je do jisté míry ovlivněna vzděláním či mentálními schopnostmi konkrétního uživatele jazyka. Individuální aktivní slovní zásoba, zahrnující slova užívaná v běžné komunikaci, je tvořena přibližně 5000 – 10 000 slovy (Grepl, 2003). Jedinec je schopen tuto slovní zásobu aktivně používat v mluvených či psaných projevech. V souvislosti s individuální slovní zásobou mluvíme též o tzv. zásobě pasivní, která obsahuje taková slova, jež mluvčí zná a umí je prakticky použít, avšak do svých ústních a písemných projevů je nezahrnuje. Odhaduje se, že její rozsah je přibližně pětikrát až šestkrát větší než u slovní zásoby aktivní. Individuální slovní zásoba, a především její aktivní část, hraje důležitou roli při osvojování cizích jazyků. Pro dorozumívání v základních oblastech společenského styku je třeba znát určitý soubor lexikálních prostředků. Odborně se takový souhrn jednotek nazývá optimální slovníkové minimum či lexikální standard. Za

¹ Příruční slovník jazyka českého, 1935 – 1957.

univerzální standard, v němž jsou i slova pasivní slovní zásoby, se považuje rozsah 50 – 60 tisíc slov (Hauser, 1980).

Ve struktuře slovní zásoby rozlišujeme dvě základní oblasti, a to poměrně stabilní jádro a periferii, která je do jisté míry proměnlivá. Jádro slovní zásoby tvoří slova, která pojmenovávají nejdůležitější skutečnosti běžného života (Grepel, 2003) a jsou klíčová v běžné mezilidské komunikaci. Řadíme sem především slova původní, přetrvávající ve slovní zásobě již po delší řadu let. Většinou se jedná o slova nemotivovaná, která plní funkci kořenných slov. Stávají se středem slovních čeledí (*kočka, vlas, jít, spát* apod.). Opakem jádra slovní zásoby je její periferie, kde se vyskytují slova méně často užívaná. Okraj slovní zásoby je tvořen několika typy lexikálních jednotek. Řadíme sem knižní výrazy, slova hovorová, expresivní, archaismy, neologismy a další. Nelze však stanovit pevnou hranici, která by zmiňované vrstvy slovní zásoby rozdělovala. Mezi jednotlivými vrstvami existuje ještě přechodová sféra, kde se vyskytují slova běžně užívaná. Ta však zatím ještě nejsou začleněna do centra slovní zásoby. Některé lexémy nemají ve struktuře slovní zásoby své pevné místo. Slova náležící okrajové vrstvě mohou postupně přecházet do centra slovní zásoby a naopak. K posunům mezi jádrem a periferií dochází na základě změn ve společnosti.

Jednou z charakteristik slovní zásoby je její strukturovanost, zachycení jednotlivých vrstev však může být značně problematické. Z hlediska příslušnosti lexémů k jednotlivým útvarům jazyka rozlišujeme na jedné straně slova náležící k celonárodní slovní zásobě, na straně druhé pak taková slova, která jsou ve svém užívání omezená. O jednotlivých vrstvách slovní zásoby je pojednáno dále.

Slovní zásoba s celonárodním dosahem je rozdělena do dvou vrstev: spisovná a nespisovná. Reprezentativní charakter národního jazyka má první z nich, spisovná slovní zásoba. Zahrnuje slova, jejichž základní funkcí je pojmenovávat. Tyto lexikální jednotky jsou svou povahou neutrální a můžeme je užít v různých komunikačních situacích. Kromě slov neutrálních zde najdeme též lexémy, které obsahují určitý specifický příznak. Tradičně se hovoří zejména o příznakovosti dané časovou platností slov, citovostí a funkčněstylovou přináležitostí (Grepel, 2003). Spisovná slovní zásoba je důležitým útvarem, který se uplatňuje při veřejné komunikaci a má národně a společensky reprezentativní funkci.

Protipól spisovné slovní zásoby tvoří vrstva slov nespisovných. Nespisovná slovní zásoba nemá národně reprezentativní charakter, naopak slouží k běžné

mezilidské komunikaci. Za nespisovná považujeme slova obecné češtiny, dialektů, slova slangová a argotická. Obecně česká jsou taková slova, která jsou společná pro český interdialekt. Některé obecně české výrazy, jako např. *kabelovka*, *deko*, *holka* apod., přechází do hovorového stylu. Slova obecná a hovorová jsou všeobecně rozšířena a představují celonárodní vrstvu nespisovnou (Hauser, 1980). Některá z nich jsou typická pro venkovské prostředí, řadí se sem především slova přejatá z německého jazyka (*gruntovat*, *šiknout se*). Další jsou naopak příznačná pro městské obyvatelstvo, často pochází ze slangových vrstev a obsahují citový příznak (*fajnovka*, *kecat*). Dialektismy označují takové výrazy, které se používají pouze na území daného nářečí. Mohou však být užity také například v rovině uměleckého textu, kde je třeba zachytit různé charakteristické rysy zobrazovaného prostředí nebo postav. Regionalismy rozumíme výrazy, jejichž užívání se přesunulo za hranice jednoho nářečí. V českém jazyce jsou rozšířeny moravismy (*dědina*, *sodovka*, *stolař*), na území Čech mluvíme naopak o tzv. čechismech.

Slangové výrazy jsou tematicky spojeny s příslušným pracovním prostředím, řemeslem či zálibou určitého okruhu lidí. Užívají se především v mluvených projevech. Jedná-li se konkrétně o slovní zásobu spojenou s pracovní sférou, užíváme pro ni označení profesní mluva. Slangové výrazy vznikají především v takových skupinách mluvčích, kde jsou mezi jednotlivými členy vyvinuty pevnější sociální vazby a které se jasně diferencují od skupin ostatních. Mnohé slangismy se však již z dnešní češtiny vytrácejí, jelikož zanikla i povolání samotná (slang šumařský). Jaroslav Hubáček, zabývající se právě problematikou slangů, zachytil ve svém *Malém slovníku českých slangů* (1988) například slangismy z oblasti motoristické: *kývačka*, *pérák*².

Argotem rozumíme lexikum, které je užíváno v mluvě společenské spodiny. Patří sem mluva deklasovaných vrstev, jejichž záměrem je zatajit významy slov členům ostatních skupin. Z argotické mluvy pochází výrazy *prachy*, *být švorc*, *loch* aj. Pro argot je typické neustálé hledání nových pojmenování. Výrazy argotické často pronikají i do mluvy dalších sociálních skupin, a tak se jejich hlavní funkce, totiž zastření významu, postupně vytrácí. Slova se tak stávají součástí běžné slovní zásoby, jak naznačují výše zmíněné příklady (Grepl, 2003).

Ve slovní zásobě lze najít též lexémy s časovým příznakem. Z tohoto hlediska vymezujeme dvě vrstvy slov, které jsou si navzájem přímým protikladem. Neologismy

² Oba slangismy se týkají pojmenování motocyklů, a to podle typu vidlice (kyvná, pérovaná).

označují výrazy pojmenovávající nově vzniklé jevy či vztahy ve společnosti. Opakem jsou slova zastaralá, mezi něž řadíme archaismy a historismy. Archaismy označují jednotky, které se postupně přestávají používat a které jsou vytlačovány jiným, aktuálnějším synonymem. Historismy rozumíme názvy jevů, věcí či poměrů, které již zanikly a ve společnosti se dále nevyskytují.

Některá slova jsou příznaková svou příslušností k lexikální vrstvě charakteristické pro určitý styl (Grepel, 2003). Zaměříme-li se na přítomnost slohových příznaků, vydělujeme jako samostatné vrstvy slova hovorová a knižní a dále termíny a poetismy. Zvláštní lexikální vrstvu vytváří publicismy. Široká škála lexikálních jednotek tak napomáhá vytvořit text s konkrétním komunikačním záměrem mluvčího.

1.3 Změny ve slovní zásobě

Jazyk jako společenský jev a nástroj lidského dorozumívání automaticky podléhá proměnám, které se odehrávají ve všech sférách života člověka. Slovní zásoba je podstatnou a obsáhlou součástí jazykového systému, která úzce souvisí s pojmenovávanými jevy a skutečnostmi. Právě zde jazyk nejrychleji reaguje na změny. Ve slovní zásobě tak dochází k okamžitým posunům v závislosti na změnu samotné pojmenovávané skutečnosti. Časté proměny nastávají u slov z periferie; jádro je naopak téměř stálé a neměnné.

Vliv na stav jazyka, a tudíž i na slovní zásobu, mají též samotní mluvčí. Ve slovní zásobě se tak odráží změny, které nastávají v lidském myšlení. Zpravidla vymežeme několik činitelů, kteří významně ovlivňují proměny slovní zásoby a kteří se navzájem prolínají. Příruční mluvnice češtiny (Grepl, 2003) uvádí jako první faktor mimojazykový. Uplatňuje se v situaci, kdy dojde například k zániku pojmenovávané skutečnosti nebo naopak při potřebě pojmenovat jev nově vzniklý. S rozvojem lidského poznání a myšlení souvisí faktor psychický. Slovní zásoba je tak neustále obohacována o další lexémy neutrální, zabarvené citově či jednotky s jiným příznakem. Dvojici uvedených faktorů doplňuje ještě činitel jazykový. Reaguje na neustálé proměny v systému jazyka. U lexikálních jednotek tak dochází ke změnám po stránce formální i významové.

Slovní zásoba tvoří složitou dynamickou strukturu, v níž dochází k neustálým proměnám a posunům. Následující typy změn probíhají ve všech jazycích, které slouží jako nástroj lidské komunikace. V odborných publikacích se pojednává především o tvorbě nových slov, která mohou vznikat třemi slovotvornými způsoby. Zpravidla rozlišujeme derivaci, využívající slovního základu, k němuž připojujeme jednotlivé formanty. Tento typ je v češtině velmi rozšířený. Mnohá slova vznikají tzv. kompozicí neboli skládáním. Poslední dobou je v češtině populární též abreviace, jíž se využívá především při vzniku názvů firem apod. Více o těchto změnách pojednává lingvistická disciplína slovotvorba (Grepl, 2003).

U českého lexika probíhají též změny v rovině významové. Jednotlivá slova nabývají nového významu nebo se stávají slovy polysémními. K základním způsobům tzv. sémantického tvoření lexikálních jednotek patří metafora a metonymie. K tomuto typu tvoření přiřazujeme ještě další způsoby. Jedná se o specifikaci a generalizaci významu, kde se význam slova zužuje nebo naopak rozšiřuje. Příruční mluvnice češtiny

(Grepel, 2003) dále uvádí dvojici abstraktizace a konkretizace; slovo konkrétní nabývá abstraktního významu a naopak. Mezi formy přenesených pojmenování se řadí též eufemismus a dysfemismus. Jde o významové zjemnění a zhrubění výrazu. Zvláštním typem metonymie je synekdocha; pojmenování je založeno na souvislosti části a celku.

Slovní zásoba se obohacuje též vznikem ustálených slovních spojení, která jsou funkčně rovnocenná s lexikálními jednotkami jednočlennými. Jejich význam chápeme jako celek a nelze jej rozdělit na dílčí části, ani nemůžeme nahradit jednotlivá slova jejich synonymy. Mezi víceslovné lexikální jednotky řadíme víceslovná pojmenování a frazémy. Víceslovná pojmenování se většinou skládají ze dvou částí, mohou však být i vícečlenná. Označují realitu, která dosud nebyla pojmenována. Jejich význam většinou lze odvodit z jednotlivých částí víceslovného pojmenování. Mívají povahu termínů, používaných v běžné mluvě či slangu (*hřib dubový*). Pro zjednodušení užívání zde však často dochází k univerbizaci (Grepel, 2003). Druhým typem víceslovných lexikálních jednotek jsou frazémy. Na rozdíl od víceslovných pojmenování není možné odvodit význam celku z jednotlivých významů složek (*udělat díru do světa*). Frazémy se hlouběji zabývá obor frazeologie; někdy je tento termín chápán též jako souhrn všech frazémů (Hauser, 1980).

Žádný z jazyků neexistuje izolovaně, a tak je slovní zásoba dále obohacována o cizí přejímky z jazyků, s nimiž je čeština v blízkém kontaktu. Reaguje na dynamické přeměny ve společnosti, a to především na rozvoj vědy, techniky či kulturní sféry. Právě zde je potřeba nových pojmenování největší. Přejímání lexémů a afixů je tak důležitým a plynulým jevem, který mění povahu celkové slovní zásoby. Cizí slova se do české slovní zásoby dostávají díky potřebě pojmenovat nové skutečnosti, některá plní funkci stylistickou, jiná jsou pouhou módní záležitostí³. V současné době je nejčastějším zdrojem přejímek angličtina. K přejímání slov dochází též mezi jednotlivými vrstvami českého jazyka. Příkladem je šíření dialektismů za hranice určitého nářečí (Cuřín, 1987).

Na jedné straně se české lexikum neustále obohacuje o nová slova, na straně druhé ovšem dochází též k jevu opačnému, tedy zanikání slov. Důvodem může být vymizení označované skutečnosti nebo vytlačení lexikální jednotky novějším pojmenováním. Igor Němec (1970) uvádí v článku *O změnách slovní zásoby* příklad

³ V poslední době se jako módní chová např. slovo „filozofie“; f. reklamy apod.

staršího slova *Praženín*, které bylo postupně vytlačeno přijatelnějším *Pražan* (Němec, 1970). V systému českého jazyka však celkový počet slov neustále narůstá.

1.4 Vývojové tendence v české slovní zásobě

Po roce 1989 prošla česká společnost četnými kulturně politickými a ekonomickými změnami. Události spojené se sesazením komunistického režimu a následný vznik samostatné České republiky znamenaly důležitý posun v celé naší společnosti. Devadesátá léta dvacátého století a první roky století následujícího jsou proto charakteristické bouřlivým vývojem, a to jak celkově ve společnosti, tak i v samotném jazyce. Nejzřetelněji se změny odráží ve vrstvě slovní zásoby, která musí na proměny společnosti reagovat nejrychleji. S pádem režimu se projevuje následující. Zaniká potřeba pojmenovávat skutečnosti spojené s totalitní společností. Naopak přibývají slova nová, přejatá z cizích jazyků či jména přechýlená (Cuřín, 1987). Významný vliv na stav jazyka má kooperace České republiky se zahraničím, obchodní styky a spolupráce ve vědecké oblasti; výsledkem je přejímání cizí terminologie, lexémy z prostředí počítačových technologií nebo pojmy z oblasti ekonomické. České lexikum se tak postupně zbavuje slov charakteristických pro socialistický režim, na druhé straně pak přijímá slova nová, pojmenovávající dosud neznámé skutečnosti. V období socialismu bylo módou nakupovat v *tuzexu*, vychovávat vzorné *pionýry* a pečlivě plnit plány *pětiletky*. Dnes však taková slova slouží pouze k připomenutí bývalého režimu. Výše zmíněné příklady jsou tak dokladem tvrzení, že pohyb ve slovní zásobě je především odrazem mimojazykových skutečností a změn ve společnosti.

Veškeré změny týkající se českého lexika probíhají vždy pozvolna a nerovnoměrně. Josef Hrbáček (1986) uvádí, že tempo změn je přímo závislé na vývoji ve společnosti. Lexikální plán, v porovnání s ostatními jazykovými plány, je na proměny nejcitlivější, proto zde dochází ke změnám nejčastěji. Následující část je věnována nejběžnějším tendencím ve vývoji českého lexika, ovšem je nutno podotknout, že zmiňované vývojové tendence nejsou omezeny jen na složku lexikální. Projevují se obdobně u dalších plánů českého jazyka.

1.4.1 Demokratizační tendence a příbuzné jevy

Výše zmíněné vlivy, působící na stav jazyka, posilují různorodé tendence, které se v jednotlivých plánech jazyka projevují nestejně. Nejčastěji však působí v oblasti slovní zásoby. Jednou z hlavních tendencí, které se uplatňují v oblasti lexika, je tendence demokratizační. Úzce souvisí s celkovým dlouhodobým rozvojem a

demokratizací ve společnosti. S tímto spojené změny umožňují neustálé navyšování počtu aktivních mluvčích, kteří hovoří spisovnou češtinou, užívají ji při práci, studiu i běžné každodenní komunikaci. Dochází tak ke vzájemnému ovlivňování spisovného jazyka jazykem běžně mluveným. Tento proces je v současnosti podporován mnoha faktory. Významně se zde podílí rozšíření masových médií; především působení televize a internetu na veřejnost.

Jednotlivé projevy demokratizace vysvětluje například L. Janovec v článku *K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině* (Janovec, 2007). V rovině lexikální dochází ke zvyšování počtu hovorových výrazů, které se postupně stávají součástí spisovné slovní zásoby. Je zde zahrnut proces univerbizace, tj. krácení víceslovných výrazů. V běžném každodenním styku z nich postupně vznikají kratší pojmenování, která umožňují jednodušší a úspornější vyjadřování. Při tomto procesu se využívá především sufixů -ka, -ák: *panelovka, přátelák*.

Jedním z dalších jevů, doprovázejících demokratizaci jazyka, je výskyt okazionalismů v jednotlivých promluvách. Okazionalismy rozumíme slova, která mluvčí používají k pojmenování určitých skutečností, a to s jednorázovou platností. Jejich hlavním účelem je aktualizace či oživení textu. Autor tak zdůrazňuje svůj individuální a tvůrčí přístup k jazyku. Při opakovaném užití jinými uživateli jazyka se ovšem okazionalismy postupně včleňují do lexikálního systému a stávají se neologismy. Touto problematikou se zabývá například V. Staněk v článku *Okazionalismy v současné české publicistice* (Staněk, 2002). Pro ilustraci uvádí příklady některých slov: *teleblábol, nezdravenko* (člověk, který nezdraví), *poslancovna* (pracovna poslance).

Součástí demokratizačních tendencí slovní zásoby je též slangizace a pronikání professionalismů. Uvedená pojmenování vznikají v uzavřených skupinách mluvčích spojených zájmovou nebo profesní činností. Výrazy proto často označují skutečnosti, které jsou původně pojmenovány odbornými názvy, tedy výrazy z oblasti spisovného jazyka. Pro zjednodušení komunikace mezi členy vznikají však pojmenování nová, většinou univerbizovaná. Díky publicistickým textům se slangismy a professionalismy postupně včleňují do mluvy širších vrstev uživatelů jazyka a zaujímají místo nespisovných protějšků k oficiálním termínům. Jelikož se však některé slangismy dostávají do podvědomí širší veřejnosti, která jich hojně užívá, ztrácejí postupně punc terminologičnosti a pronikají do oblasti neutrální čili spisovné slovní zásoby. Tento proces nazýváme deslangizací slovní zásoby. Dochází zde proto k prolínání s tendencí intelektualizační, o níž je pojednáno dále.

V důsledku výše naznačených demokratizačních tendencí mění jazyk svůj charakter, jeho spisovná podoba se pozvolna přibližuje hovorové formě. V českém lexiku tak pozorujeme upřednostňování prostředků běžně mluvené řeči každodenního styku před výrazy knižními a výlučně spisovnými. V souvislosti s tímto jevem v jazyce mluvíme o celkovém zhovorování spisovné češtiny.

1.4.2 Intelktualizace jako vývojová tendence

Protiklad vůči výše popsaným procesům demokratizačním tvoří tendence intelektualizační. Jejím cílem je postupné přizpůsobování jazyka složitosti a souvislosti lidského myšlení, což se projevuje především v plánu lexikálním. Dochází ke zvyšování množství termínů a zároveň některé termíny přecházejí z odborného, resp. úzce specifikovaného prostředí do jiných komunikačních sfér, zejména do publicistiky a běžného vyjadřování většiny nositelů jazyka (Janovec, 2007). Slova jako *e-mail*, *rafting* nebo *indoor* jsou již chápána jako součást běžné slovní zásoby, kterou si osvojili všichni uživatelé jazyka, nikoliv jako termíny vyhraněné úzkému okruhu zasvěcených. Josef Hrbáček (1986) klade u intelektualizovaných projevů důraz především na explicitnost a přesnost ve vyjadřování. Takové projevy se proto hojně vyskytují především ve stylu odborném a publicistickém. Intelktualizace jazyka se kromě plánu lexikálního odráží též v rovině syntaktické, a to propracovanější a složitější skladbou věty.

Dalším znakem intelektualizační tendence v jazyce je zvyšování počtu abstraktních jmen. Jde například o slova *kooperace*, *propagace* a mnoho dalších, která nachází své místo především v projevech publicistických, ale i v mluvě běžných uživatelů jazyka.

Někteří autoři mluví v souvislosti s intelektualizací také o tzv. tendenci k racionalizaci jazyka. Spočívá ve vědomých snahách o propracovanější jazykový systém a též zjednodušování jednotlivých stránek jazyka, zejména pravopisu. Tyto změny jsou ovšem velmi pomalé a souvisí se všemi jazykovými subsystemy.

Znakem intelektualizace je i zpestřování publicistických textů, které mnohdy ve svém vyjadřování působí dojemem automaticnosti. Ve snaze předejít fádnosti textu, dávají autoři přednost básnickým nebo knižním výrazům před těmi běžně užívanými. Pestrost a neotřelost ve vyjadřování značí i vyšší mentální a jazykovou vyspělost člověka.

Z hlediska tvoření pojmenování nacházíme ve slovní zásobě dvojice, které označují tutéž skutečnost, ovšem dvojitým způsobem: jednoslovným nebo víceslovným pojmenováním. Rysem intelektualizace jazyka, resp. slovní zásoby, je právě užívání multiverbizovaných pojmenování. Výhodou tohoto tvoření je jasnost a explicitnost ve vyjádření obsahu. Multiverbizované jednotky proto ve velké míře spadají do oblasti terminologické. Proces multiverbizace tak přispívá celkové intelektualizaci jazyka. Záhy po vzniku multiverbátu se však v běžné každodenní praxi vytváří pojmenování univerbizovaná, neboť jsou jednodušší a úspornější při užívání. Zmíněné jevy dokládají střetávání a prolínání dvou hlavních a zároveň protichůdných tendencí: intelektualizace a demokratizace v jazyce.

1.4.3 Přejímání slov a internacionalizace v jazyce

Současná slovní zásoba se mění v mnoha ohledech. Jedním z nejnápadnějších rysů je její obohacování o cizí lexikální jednotky. K tomuto procesu dochází již dlouhou řadu let, a to v závislosti na mezinárodních kontaktech, obchodu a celkové spolupráci mezi jednotlivými státy. V dřívějších dobách však lingvisté neměli k přejímání cizojazyčných jednotek kladný postoj. Přikláněli se spíše k jazykovému purismu, tzn. upřednostňovali české ekvivalenty před cizími výrazy. Je však nutno podotknout, že k takovým náhradám se sahalo především v obdobích, kdy byl český národ a jeho jazyk nějakým způsobem ohrožen, a tak bylo třeba jej chránit (Cuřín, 1981). V dnešní době je naopak živá tendence protipuristická, která podporuje pronikání cizích slov do českého jazykového systému. Přejímky tedy nejsou žádnou novinkou dnešní doby. Je ale všeobecně známo, že k tomuto procesu dochází poslední dobou čím dál tím častěji. České lexikum tak reaguje na celkovou globalizační tendenci a modernizaci ve světě.

Zaměříme-li se na oblast přejímaných jednotek, pronikají do českého lexika především slova ze sféry vědecké, tj. termíny, u nichž je důležitá jednoznačnost a srozumitelnost širšímu okruhu mluvčích. Příruční mluvnice češtiny (Grepl, 2003) zdůrazňuje jako velkou výhodu přejatých slov mezinárodní srozumitelnost a nezatíženost druhotnými významy. Jedná se především o terminologii související s informačními technologiemi, dále s obchodem, sportem a též hudební názvosloví. V těchto oborech dochází k nejrychlejšímu vývoji. Předpokládá se, že její aktivní účast na růstu slovní zásoby bude v souvislosti s dalším rozmachem vědy a činnosti ještě dále vzrůstat. Mluvíme proto právem o terminologizaci slovní zásoby (Cuřín, 1981).

Slova převzatá z cizích jazyků se postupně přizpůsobují domácímu jazykovému systému. V českém lexiku tak najdeme jednotky s různou mírou přizpůsobení. Autoři jazykových příruček rozdělují přejatá slova do několika skupin, ve svém pojetí se však téměř neliší. Nejméně přizpůsobené jsou lexikální jednotky citátové, které si zachovávají svůj původní pravopis, výslovnost a zpravidla nepřejímají ani domácí koncovky (*fair play, know-how*). Na druhé straně stojí slova zdomácnělá, pro něž je charakteristické celkové přizpůsobení domácímu jazykovému systému. Josef Filipec (1985) uvádí například slova *předmět, sobota, nářečí* a mnohá další, která jsou považována v češtině za již zcela vžitá. Přechod mezi dvěma zmíněnými typy slov tvoří lexikální jednotky částečně přizpůsobené, které ve svém užívání mnohdy kolísají. V praxi tak můžeme najít slova *computer i komputer, meeting i mítink* apod. Mezi přejatými lexikálními jednotkami vydělujeme ještě skupinu tzv. kalků. Při jejich tvoření se vychází ze vzoru cizího slova, přičemž se využívá i domácích jazykových prostředků. Při tomto postupu často dochází ke spojení prvků dvou jazyků, domácího a cizího, čímž vznikají slova hybridní (Grepl, 2003).

V závislosti na vývoji mezinárodní politické, společenské a kulturní situace se v průběhu let mění i prameny přejímání cizích lexikálních jednotek. V minulosti byly vlivnými jazyky především latina a řečtina, odkud přejímaly slovní zásobu mnohé národy a obohacovaly tak své jazyky o nové výrazové prostředky. Významnou část slov přejala česká slovní zásoba ze sousední němčiny, francouzštiny a též ruštiny. Dnešní lexikum je však nejvíce obohacováno o anglicismy.

Ve slovní zásobě se vyčleňuje ještě zvláštní skupina slov mezinárodních, tzv. internacionalismy. Jedná se o uměle vytvořené nadnárodní jednotky, které se vyskytují současně v několika jazycích. Jejich forma je přizpůsobena vždy konkrétnímu jazykovému systému. Většinou mají původ v řečtině a latině; odsud se rozšířila například slova *atletika, informace* nebo *historie*. Mnohá pojmenování pochází z francouzštiny, hudební názvosloví se rozšířilo především z itaštiny, angličtina je naopak zdrojem slov z prostředí informačních technologií, sportu či techniky. Výhodou těchto pojmenování je srozumitelnost širšímu okruhu mluvčích. Proto jsou mnohými internacionalismy slova z oblasti terminologické, kde je kladen důraz na významovou jednoznačnost.

Slovní zásoba tvoří jednotný, avšak dynamický systém, který neustále podléhá změnám zvencí. V současnosti hraje zvláště důležitou roli prohlubování ekonomických a kulturních kontaktů mezi jednotlivými státy. Navazování a udržování kontaktů

vyžaduje mezilidskou komunikaci na dobré úrovni, proto dochází ke vzájemnému přizpůsobování jednotlivých jazyků. Nejrychleji se projevují změny ve slovní zásobě, což má za následek zvyšování počtu internacionalismů. Proces internacionalizace je v současné češtině velmi živý; reaguje tak na mimojazykové potřeby společnosti a především na spolupráci mezi jednotlivými národy. Internacionalizace je podporována hlavně rozšířením internetu a zároveň rozvojem nových forem komunikačních technologií.

Výskyt internacionálních slovních jednotek v mluvě běžných uživatelů jazyka poukazuje k již výše zmiňované tendenci intelektualizační. Projevuje se mimo jiné zvyšováním podílu odborných výrazů ve slovní zásobě, čímž se přizpůsobuje stále vyšším potřebám běžných mluvčích (Janovec, 2007). Na druhé straně se však internacionalismy stávají zcela běžnou součástí slovní zásoby průměrných uživatelů. U frekventovaných internacionalismů se tak vytrácí příznak odbornosti. Lze tedy současně mluvit o tendenci demokratizační, která se vyznačuje prolínáním jazyka běžně mluveného a spisovného. Internacionalizace v jazyce je tak jednou z dalších důležitých tendencí, projevujících se ve slovní zásobě současné češtiny.

1.5 Jazyková kultura

Otázkou jazykové kultury na vědecké úrovni se začal zabývat již Pražský lingvistický kroužek (PLK)⁴. Mezi jeho hlavní představitele patřili např. čeští lingvisté Vilém Mathesius, Bohuslav Havránek a Jan Mukařovský. K teorii významně přispívali i zahraniční lingvisté, za zmínku stojí Roman Jakobson nebo Nikolaj Sergejevič Trubeckoj. Tato skupina lingvistů se ve svém bádání opírala o fakta současného jazyka, protože tak lze nejlépe odhalit systém a strukturu jazyka, vzájemnou podmíněnost jevů v něm (Hrbáček, 1986).

Pojem jazykové kultury je v jednotlivých publikacích vysvětlován různě. Autoři se však v zásadě shodují na její úloze. Hubáček (2002) uvádí, že teoreticky lze jazykovou kulturu chápat v trojím významu, a to jako (1) *stav*, propracovanost jazyka samého, (2) *praktickou úroveň* jazykové komunikace a snažení se o ni a (3) *úroveň odborné péče* o jazyk v širokém smyslu. Jazyková kultura se tedy netýká pouze vědců – lingvistů, kteří jsou pověřeni odbornou péčí o jazyk, ale především běžných uživatelů jazyka, kteří jsou s českým jazykem v každodenním kontaktu a prakticky jej užívají ve všech možných sférách lidské komunikace. Právě oni by se tedy měli snažit o užívání jazyka na kvalitní, vytříbené úrovni.

Hlavním předmětem zájmu jazykové kultury je proto spisovný jazyk⁵. Podmínkou fungování jazyka na vysoké úrovni je existence závazných pravidel, podle nichž se užívání spisovné podoby řídí. V první řadě je úkolem jazykovědců, aby u konkrétního jazykového útvaru průběžně sledovali ustálené a závazné zákonitosti v jeho užívání. Na základě toho je stanovena jazyková norma. S tím úzce souvisí pojem kodifikace, tedy norma zachycená souhrnem závazných pravidel. Uživatelé jazyka se při realizaci promluv těmito pravidly řídí, dodržují je.

Je nutno podotknout, že jazyková kultura češtiny hraje významnou roli též v souvislosti s kulturou národa jako celku. Český jazyk a především jeho spisovná forma je předpokladem pro zdárné fungování celého společenství, jelikož umožňuje komunikaci na kvalitní úrovni ve všech mezilidských sférách. Náš jazyk disponuje velkým množstvím prostředků, které umožňují naplňovat nejrůznější funkce. Je však

⁴ PLK byl neformálně založen 6. října 1926, oficiálně byl zaregistrován až v roce 1930.

⁵ Spisovná čeština, jakožto nejdůležitější útvar českého národního jazyka, plní nejrůznější funkce užívá se jí v oficiálním styku, ve školách, na úřadech, atd.

úkolem každého uživatele jazyka, aby svou promluvu formuloval s co možná největší přesností a vědomím, že svým korektním projevem posiluje úroveň nejen svého jazykového vyjadřování, ale i celkovou jazykovou kulturu našeho národa.

2 Praktická část

2.1 Vybraná periodika

Následující část je věnována konkrétním projevům vývojových tendencí v české slovní zásobě. Vycházíme zde z různých deníků a týdeníků, které pravidelně vychází na celém území České republiky.

Rozvoj informačních technologií však v dnešní době umožňuje přístup k jednotlivým výtiskům také v „pohodlnější“ elektronické podobě, a to prostřednictvím internetových serverů (např. iDNES.cz, Týden.cz apod.). Čtenáři tak mají možnost prolistovat si aktuálně vydaná periodika; v archivech jednotlivých serverů pak mohou nahlédnout i do čísel dříve vyšlých⁶.

I když nám společnost neustále předkládá tvrzení, že lidé všeobecně stále méně čtou, jednotlivé noviny a časopisy vycházející v České republice mají stále velké množství aktivních čtenářů. Periodika tištěná, stejně jako elektronická, působí na velký okruh uživatelů jazyka. Tisk obecně tak můžeme považovat za materiál, v němž se do jisté míry odráží současný stav naší slovní zásoby. Následující periodika jsme zvolili jako vzorek pro výzkum.

Mladá fronta DNES (MfD) patří do skupiny nejprodávanějších deníků u nás. Začala vycházet v roce 1990 a podle dlouhodobých výzkumů Unie vydavatelů se z hlediska počtu čtenářů řadí na druhé místo⁷. Statistiky uvádějí, že se denně prodá průměrně 258 tisíc výtisků. Počet čtenářů je odhadován na 791 tisíc (www.unievydavatelu.cz). Mladá fronta DNES obsahuje několik stálých rubrik a přináší zpravodajství ze světa ekonomiky, financí, sportu, kultury apod. Součástí MfD je regionální příloha příslušného kraje.

Podle průměrného počtu čtenářů se na další místo za MfD řadí deník Právo s 415 tisíci čtenáři na vydání. Součástí deníku Právo jsou přílohy, které vychází třikrát týdně. Jsou jimi Styl pro ženy, Dům a bydlení a Magazín + TV. Je však nutno podotknout, že tento deník společně se serverem Seznam.cz vytváří též internetový

⁶ Elektronická podoba novin nebo časopisů je však zajímavější i díky tomu, že nabízí možnost vyhledávání dalších článků s podobnou tematikou. Čtenáři tak získávají komplexnější a rozsáhlejší informaci.

⁷ Nejčtenějším celostátním deníkem je Blesk s počtem 1,404 mil. čtenářů na vydání.

portál Novinky.cz, který patří v současné době k nejnavštěvovanějším českým zpravodajským portálům.

Ve sféře celostátních zpravodajských týdeníků vystupují především tyto tři tituly: *Reflex*, *Týden* a *Respekt*. První zmiňovaný vychází od roku 1990 a ve svém okruhu patří mezi nejoblíbenější. V průměru si každé číslo přečte 306 tisíc čtenářů. *Reflex* se zaměřuje především na společenská, politická a kulturní témata. Jeho úroveň je vysoká, což dokládá i několik ocenění, která byla tomuto týdeníku udělena⁸.

Z hlediska počtu čtenářů se hned na druhé místo řadí časopis *Týden*, jehož každé číslo si přečte přibližně 173 tisíc lidí. Následuje *Respekt* se 109 tisíci čtenáři. *Týden* vychází od roku 1994 a obsahuje stálé rubriky: Události, Svět, Ekonomika, Kultura a Moderní život. Elektronickou podobou tohoto časopisu je *Týden.cz*, kde se navíc objevují aktuální denní informace z různých oblastí společenského života. O ty je běžný čtenář tištěných novin bohužel ochuzen. *Respekt* obsahuje několik rubrik, které prošly v nedávné době proměnou. Nově vznikly tematické rubriky Politika, Společnost, Technologie a Kulturní servis. Poslední zmiňovaná informuje především o nadcházejících událostech. Dále pravidelně vychází profily o významných nebo aktuálně diskutovaných osobnostech.

Všechna výše uvedená periodika jsou považována spíše za seriózní média, v nichž hraje důležitou roli objektivita a informace. Zabývají se významnými společenskými tématy a oslovují odborníky, kteří svými články přispívají k rozšiřování obzorů čtenářů.

⁸ Unie vydavatelů např. udělila týdeníku *Reflex* titul Časopis roku 2005, 2006, 2007, 2008 v kategorii Společenský časopis.

2.2 Projevy demokratizace ve slovní zásobě

Při poslechu různých každodenních rozhovorů si všímáme, že způsob vyjadřování jednotlivých mluvčích se v určitém ohledu nedaří vyžadovaných jazykových pravidel. Ať už se zaměříme na tvorbu správných slovesných tvarů, užívání korektních koncovek podstatných jmen nebo vhodně zvolené lexikální prostředky. Aktivní uživatelé jazyka mnohdy nedbají na pravidla, která by měli dodržovat, protože se soustředí spíše na obsah svého sdělení. Nejde však jen o soukromé promluvy. Podobný styl mluvy mají i mnozí moderátoři televizních nebo rozhlasových stanic. Vliv médií na ostatní uživatele jazyka je značný. A tak je nasnadě, že se takový způsob vyjadřování postupně promítne i do písemných projevů. Spisovný český jazyk se tak postupně sblíží s jazykem hovorovým, o čemž svědčí mimo jiné právě výskyt hovorových výrazů v našem tisku.

Zkoumaný vzorek novinových článků sice nebyl zahlcen žádným závratným množstvím hovorových slov, přesto však můžeme dokázat, že současný český tisk zmiňované výrazy obsahuje a autoři je hojně využívají. Zde je třeba poukázat na to, že se hovorová slova v jednotlivých druzích článků vyskytovala nerovnoměrně. Například je patrné, že v rozhovorech s významnými osobnostmi je výskyt hovorových slov mnohonásobně častější nežli u prostých zpráv nebo oznámení. Avšak i v těchto článcích se narůstající hovorovost jazyka projevuje. Často se užívá hovorových výrazů v titulcích. Je zřejmé, že jde redaktorům většinou o snahu přilákat čtenáře a přimět je k přečtení celého článku. V takových případech totiž autoři použili daného hovorového výrazu pouze v titulku, ovšem v textu samotném již volili jen spisovné vyjadřovací prostředky.

2.2.1 Dáváme přednost hovorovým výrazům?

Jazyk a především jeho slovní zásoba se stává předmětem zájmu ve všech kulturních obdobích. Lidé zkoumají její úroveň, zamýšlí se nad změnami a hodnotí celkový vývoj jazyka. Nejinak je tomu i v současné době.

Mluvené i psané projevy dnešní generace podléhají různým vlivům, což má za následek postupnou proměnu jazyka. Nejzřetelněji se projevuje ve zmíněné rovině lexikální. Současnou slovní zásobu ovlivňuje ve velké míře běžně mluvený jazyk. Lidé ve své každodenní komunikaci často užívají hovorové výrazy, které následně pronikají i do projevů psaných. Tento jev se v dnešním jazyce stává stále zřetelnějším. Důvodem je snaha uživatelů jazyka pojmenovávat určité skutečnosti jednodušeji a ekonomičtěji. Vzniklé kratší jednotky se brzy stávají oblíbené pro snadnost jejich užití, a tak se poměrně rychle dostávají do aktivní slovní zásoby. Hovorové výrazy proto nejsou žádnou novinkou ani ve veřejných písemných projevech. Jejich výskyt v novinových článcích je zcela běžným jevem. Nelze si proto nevšimnout stále se navyšujícího počtu slov s příznakem hovorovosti.

Ve zkoumaném vzorku tiskovin se běžně objevovaly výrazy označující různé osoby. S vysokou frekvencí se vyskytovaly názvy jednotlivých příslušníků rodiny – *brácha, ségra, mamka, tatka, strejda* apod.

Často se objevovala též hovorová slova, která obecně pojmenovávají příslušníky určitých skupin lidí. Běžně šlo o jednotlivá povolání – *sekuriťák, policajt* aj. Dále se jednalo o označení osob s určitou výraznou vlastností. Většinou šlo o vyzdvižení jistých schopností, charakteru člověka nebo zdůraznění nápadného vnějšího rysu, např. *profík, fňukna, vlasáč*.

Početně větší skupinu tvořily též výrazy slovesné. Slova jako *koukat se, okukovat, makat* byla ve zkoumaném vzorku novin a magazínů zcela běžným jevem. Vyskytlo se i množství sloves s hanlivým či expresivním zabarvením. Ta jsou zařazena v jedné z navazujících částí.

Ve zkoumaném vzorku statí se často vyskytovala též různá hovorová pojmenování pro píseň. Autoři článků brali při výběru výrazu ohled především na frekvenci hranosti písně: *odrhovačka, flák, vypalovačka*; způsob produkce: *samohrajka* aj.; nebo oblíbenost u posluchačů *hitovka*.

Následují vybrané odstavce, v nichž jsou citovány najité hovorové výrazy. Některé z nich se vyskytly ojediněle, jiné se naopak v článcích často opakovaly.

Můžeme však předpokládat, že v důsledku našich mluvených projevů se budou slova hovorová v písemných projevech vyskytovat stále častěji. Pomalu tak lze sledovat proces celkového zhovorování naší slovní zásoby.

Pojmenování osob

*Já měla jasno: půjdu na ekonomku a budu jako **mamka**. Chtěla jsem být účetní jako ona.*

(Petra Hřebíčková si nacvičuje roli manželky, Právo, 13. 8. 2011)

*Moje postava je obyčejná mladá **holka**, která nemá rodiče a žije u tety.*

(Veronika Kubařová: Nepotřebuji nikam patřit, Právo, 25. 6. 2011)

*Tvůj **brácha**, odhrnovač, napsal v jednom z mnoha dopisů adresovaných své sestře spisovatel Antonín Bajaja.*

(Zlínský Amarcord, Respekt, 24. 1. 2010)

*Na ostrov, kde se připravují na svou dráhu, tak přijde i Perseus „Percy“ Jackson, dvanáctiletý **kluk**, jenž odmítá veškeré mýty i fakt, že jeho otcem je bůh moří Poseidon.*

(Uma Thurmanová v nové fantasy zkrášlila Medúzu, MF DNES, 8. 2. 2010)

*Ten se vrací do hrdinových teenagerovských let a představuje pavoučího muže jako **pubertáka** s obyčejnými problémy.*

(Tobey Maguire jako pavoučí muž končí, čtvrtý Spiderman bude puberták, MF DNES, 12. 1. 2010)

*Tak jsem za ním šel a zeptal se, jestli by mi dal práci, protože se mi má narodit **mimčo**.*

(Jan Zadražil dobrodružství nečeká, Právo, 14. 5. 2011)

*Krystalicky čistá deprese, dávkovaná černým humorem, zobrazuje beznadějný život **chlápka** středního věku, starajícího se o svou pološlenou matku a mezitím brázdícího neutěšený maďarský venkov cestami za ubohým přivýdělkem – předcítáním vlastních povídek.*

(Příšerné uhry, Týden, 8. 8. 2011)

Byla jsem za ni vděčná a líbila se mi, protože byla ze života. Dana byla obyčejná ženská, která nechtěla být sama.

(Nad'a Konvalinková si těšení ukrást nenechá, Právo, 16. 4. 2011)

*„Někteří **kámoši** ho pomlouvají, jiným se líbí,“ vypráví za pípou.*

(Nebelův Bílý Potok nemá nádraží, Týden, 24. 10. 2011)

*Kdysi nerozluční **part'áci** se po více než patnácti letech domluvili na jiné společné práci.*

(Daniela Písařovicová: Na modelku jsem byla tlustá, Právo, 14. 5. 2011)

*Studio Pixar se lidem z venku příliš neotvírá. I u vchodu do projekční místnosti si „**sekurit'áci**“ každého ještě znovu prověří jako na letišti.*

(Byli jsme v domě hraček z Toy Story: studia Pixar jsou střežena jak Pentagon, Dnes, 28. 7. 2010)

*Začala jako normální **vojanda**, ale díky svému hlasu brzy začala vystupovat na estrádách, aby podpořila morálku vojska.*

(Na první dámu Číny aspiruje zpěvačka, Právo, 16. 4. 2011)

*Já **policaity** hraju už asi potřetí za sebou.*

(Vladimír Kratina: Ženský svět je úžasný, Právo, 21. 5. 2011)

*Moji vrstevníci, kteří zažili perzekuci v rodině, mi říkali, že mám tátu **komouše**.*

(Novodobý Cvach Martin Zounar, Právo, 5. 11. 2011)

*Jediné, co umí, je číst básničku v doprovodu klavíru. A akorát ze sebe dělá machra, krále. Ale je to jen **rychlokvaška** šoubyznysu.*

(Michal Šeps o SuperStar, o reggae a brutální lásce, Právo, 7. 5. 2011)

Rychlokvaškou je označován člověk, který se v poměrně krátké době dokázal prosadit na umělecké scéně, především v hudební branži. Názory kritiků na takové umělce je však většinou negativní, neboť nelze sledovat jejich umělecký vývoj a často se jedná

pouze o dočasný úspěch. Z tohoto důvodu bývá výraz *rychlouška* chápán spíše v negativním slova smyslu.

Podobně i následující výraz, *přicmrdávač*, označuje člověka, který dělá podřadnou, nedůležitou práci. Opět se tedy jedná o slovo se spíše negativním podtextem.

Javierova sžíravá klasifikace zaměstnanců korporací na tři druhy (buddhy, usopené záskokáře a přicmrdávače) by organicky zapadla do Francouzova kontroverzního debutu Rozšíření bitevního pole.

(Francouzská variace na Lolitu, Respekt, 24. 1. 2010)

Když se svěřím do rukou profíka, který ví, co dělá, ráda se nechám nalíčit a sama se z toho snažím i poučit.

(Helena Zeťová: Nejsem ranařka, Právo, 11. 6. 2011)

Ten na svém loňském debutu Man on the Moon: The End of Day přišel s osobitou, melancholicky písňovou podobou hip hopu a začal spolupracovat i s newyorskými indierockovými trendaři, jako jsou MGMT nebo Ratatat.

(Ranařův konec, Respekt, 10. 1. 2011)

Pořadatelé potvrdili, že krom hlavních tahounů Metaliky či Slayer na akci, která se koná 19. června na letišti u Mimoně, zahrají také ikony grunge Alice In Chains, radikální pankáči Rise Against, rokenrolová Volbeat či metaláci DevilDriver.

(Festival Sonisphere odmaskuje Slipknot a nabídne i dýdžeje, MF DNES, 15. 2. 2010)

Plastici měli obecně pověst primitivních opilých vlasáčů, ale třeba můj otec, teolog a bývalý politický vězeňm při poslechu Pašijí dojetím plakal.

(Magická, temná, hluboká, Respekt, 3. 1. 2011)

Lunatického panikáře s Biblií v ruce periodicky pacifikují omaskáčovaní ozbrojenci se zdravotními páskami.

(Dnes přijedu na velbloudu, Respekt, 24. 1. 2011)

*Zpočátku jsem měl tendenci ji obhajovat, ale nechal jsem toho. Je to **podrazák**, který manipuluje s lidmi, i s těmi, které má rád.*

(Martin Písařík se našel v hudbě, Právo, 13. 8. 2011)

*„Při veselých písničkách se paradoxně můžete cítit mnohem hůř,“ vysvětluje náladu nového materiálu Sade a dodává: „Nejsem **fňukna**, ale mám sklony k melancholii.“*

(Kdo je ta tajemná Sade, která zpívá, když se jí zachce, MF DNES, 6. 2. 2010)

***Kinaři** se musí snažit přes internet.*

(Alternativa v ohrožení, Respekt, 1. 8. 2010)

*Když přišla třeba Libuška Šafránková s **Ábrcem** a vykládali o divadle a o svých rodičích nebo Jirka Kodet se svými fantaziemi, nebo bláznivý **Landák**... myslím, že je to ovlivnilo.*

(Týden Miroslava Zajíce, Právo, 8. 10. 2011)

Písně

*Vyslovená **hitovka** s přesahem mimo scénu je na desce jedna – jmenuje se *Another Chance* a staví na samplu od housového dýdžeje Rogera Sancheze.*

(Hiphopové sny DJ Wiche je radost poslouchat, MF DNES, 12. 1. 2010)

*Kryštof tu vyzkoušeli mnoho stylů a přístupů. Ale ve výsledku zůstali nejsilnější ve svých klasických rozervaných kytarových **vypalovačkách**.*

(Nové album kapely Kryštof je nejlepší tam, kde zní postaru, MF DNES, 8. 1. 2010)

*Hitovky nebo vypalovačky, jak bývají označovány úspěšné a u publika oblíbené písně, slyšíme v rádiích poměrně často. Následně bývají často hrané písně označovány jako *odrhovačky*. Tento výraz je hodnocen jako hanlivý:*

*Ve výborném filmu Kevina MacDonalda *Pád do ticha* se horolezec po sedmi dnech plazení se zlomenou nohou do základního tábora dostane na pokraji sil do stavu*

*blízkeho smrti, v němž po mnoho hodin nemůže dostat z hlavy nenáviděnou **odrhovačku** od Boney M *Brown Girl in the Ring*.*

(Vražedný triumf vůle, Respekt, 24. 1. 2011)

*Posluchači jsou ještě dnes zvyklí zařadit Thievery Corporation mezi nenáročné triphopové **samohrajky**, které znějí ve snobských barech.*

(Černé ochlazení, Respekt, 31. 5. 2010)

*Mlha kolem očekávaného hitu je v poslední době podobně častou a platnou strategií jako masivní marketingová kampaň, na niž od sedmdesátých let spoléhaly tradiční letní **trháky**.*

(Spi a dívej se, Respekt, 19. 7. 2010)

Slovesa

*Další instruktorka rock campu Eliška Kohoutová, kytaristka kapely Stillknox, také vzpomíná, že když Stillknox (ve svých začátcích dívčí trio) vlezly do zkušebny, kluci na ně **koukali** divně.*

(Letní farmy pro malé umělce, Respekt, 1. 8. 2010)

*Když se Bídníci hráli ve Vinohradském divadle, byla tam Kateřina v angažmá a věnovala se pouze činohře. Své kolegy, kteří v muzikálu tehdy účinkovali, chodila **okukovat**.*

(Bídníci se vracejí – a hvězdy chtějí být u toho, Právo, 25. 6. 2011)

Původ výše uvedených slov *koukat* a *okukovat* komentuje etymologický slovník. Uvádí, že tyto výrazy byly odvozeny od citoslovce *kuk(uč)*. Jedná se tedy o slova onomatopoická.

*Nošir Dadravala, správce nadace Jai Ho, řekl, že školní docházka Azhara se zlepšila v posledních týdnech díky podpoře jeho matky, ale Rubina se ze školy dost „**ulejvá**“.*

(Hvězda z Milionáře z chatrče získala nové smlouvy, ze školy se ale ulejívá, MF DNES, 18. 1. 2010)

Nespisovný výraz *ulejvat se* je spojen s významem *ulevit si* ve smyslu stranit se povinnosti. Odsud je pak odvozeno slovo *ulejvák*, tedy člověk, který se úmyslně vyhýbá uložené činnosti.

*Jsem zvyklá na sobě **makat** a dělá mi to dobře.*

(Profese jim nestačí, potřebují sport, Právo, 30. 4. 2011)

*Ale když zkoušíme, tak si sednu, pozoruju ho a říkám si: „Tohle já dělám blbě, Dan to má lepší. A **obšlehnu** jeho verzi.“*

(Mariana Vojtka si fanynky doslova hýčkají, Právo, 25. 6. 2011)

*Komedie o době, kdy se slavil 1. máj, **magοřilo** se ze socialistického plánování, zpívaly úderné písně, vychovávaly děti, až se to nečekaně sesypalo jako domeček z karet, zinscenoval samotný autor.*

(Kulturní servis, Respekt, 17. 5. 2010)

*Lékaři mi dávali půl roku, ležel jsem ochrnutý ve Vojenské nemocnici ve Střešovicích a říkal jsem si, že kdybych měl sílu, dojdu k oknu a skočím z něj. Jenže jsem tu sílu neměl, a tak o tom teď nemůžu **kecat**.*

(Oldřich Vlach: Konečně svědce, Právo, 23. 4. 2011)

Výše uvedené slovo *kecat* je chápáno jako zhrubělé. Slovník spisovné češtiny vysvětluje jeho význam následovně: zbytečně, hloupě mluvit, tlachat či žvanit. V běžné komunikační praxi je však tento výraz užíván též s významem lhát. Běžně se setkáme též se slovesem *ukecat*, jehož význam je přemluvit.

*„Strach z Boha aspoň poskytoval určitý prostor pro vyjednávání... Smrt nejde **ukecat** ani do čehokoliv vmanévrovat – jednoduše se odmítá postavit k jednacímu stolu...“
Tolik Julian Barnes.*

(Knižní typy: Nahrazuje strach ze smrti strach z Boha?, MF DNES, 8. 2. 2010)

*Podle listu Boston Globe se od roku 2006 pokoušel „**praštit**“ s kouřením přinejmenším sedmkrát.*

(Obama už cigarety zkontroloval, Právo, 5. 3. 2011)

Spisovný výraz praštit je vysvětlován jako prásknout, silně udeřit. Přeneseně se však tohoto slova užívá také ve významu urychleně, náhle s něčím skoncovat. V tomto případě se jedná o expresivní výraz

*Někteří bruselským institucím kvůli této iluzi proto nemohou přijít na jméno, zatracují je, avšak peníze, které z nich plynou, samozřejmě nikomu **nesmrdí**.*

(Ještě ke Kuksu, Respekt, 2. 8. 2010)

Ostatní výrazy

*Porevoluční privatizace filmového průmyslu přinesla mimo jiné i zrušení povinných předfilmů, kde se vedle komunistických **agitek** objevoval i prostor pro práci zdejších animátorů.*

(Trojrozměrný Werich, Respekt, 7. 2. 2010)

*Veškerá česká divadelní komerce pak závisí na „**konverzačkách**“.*

(Nevýhody sexu s prostatikem, Týden, 27. 6. 2011)

*Největším **tahákem** je přepremiérové uvedení snímku Pina Wima Wenderse.*

(Kulturní servis, Respekt, 5. 9. 2011)

*My na to přece musíme jinak! Jak? No přece tak, aby se dařilo **podfukům**.*

(Martin Stropnický rozinky nevyzobává, Právo, 26. 11. 2011)

*V první třetině částečně autobiografické, retrospektivně vyprávěné sebeironicky a sarkasticky líčí prostředí literárně-mediálního „**šoubyzu**“.*

(Autofikce po Japonsku, Reflex, 7. 10. 2010)

*Grammy zkrátka odrážejí úplně jinou realitu, než je ta naše. Ne snad lepší nebo horší. Jinou. Ale vlastně – jakou realitu? Je na světě vysokého **showbizu**, jehož výkladní skříní Grammy jsou, ještě vůbec něco reálného?*

(A Grammy získává... Kdo? Kdože?, MF DNES, 1. 2. 2010)

*Při mojí one man show na Broadwayi, kde se denně pohybuji několik hodin, ze mě **kila** jen padají, což se mi bude hodit i v muzikálu *Bídníci*, kde jako Jean Valjean také nemohu mít nabouchané svaly jako boxer Charlie z *Ocelové pěsti*.*

(Hugh Jackman dostává od všech jedničky, Právo, 26. 11. 2011)

*Všichni ale stejně víme, že k tomu dříve či později dojde, a jako dobrou zprávu to uvítají jak ti, kteří pravidelně převádějí **cédečka** do MP3 formátu pro své přehrávače, tak i ti, kteří po letech znovu zakoupili gramofon.*

(Zrní, Týden, 14. 11. 2011)

*A taky mi už pár let pokaždé, když mají větší koncert, přijde alespoň jedna **esemeska**, jestli vím, že o mně zpívají, že jsem kritiků král a že jsem se „nevyvedral.“*

(Jsme jenom idioti, co mají rádi humor, tvrdí členové kapely Nightwork, MF DNES, 4. 12. 2010)

*Tuzemští filmaři se tak sice těší divácké podpoře, ale někdy je lokální úspěch vede k rezignaci na zahraniční ambice (měli-li jaké) a k natáčení „hezkých českých“ **bijáků**.*

(Kdo nekouká, není Čech!, Týden, 10. 10. 2011)

*Nová deska *Midi Lidi* je ultra **popík**.*

(Nic proti mainstreamu, Týden, 10. 10. 2011)

*„Naivně jsem si myslela, že mě na **gymplu** nemají co učit, že už německy přece umím, ale najednou jsme měli první hodinu s rodilým mluvčím, kde jsem se dostala do úzkých.“*

(Daniela Písařovicová: Na modelku jsem byla tlustá, Právo, 14. 5. 2011)

*Tenhle samozvaný anděl zkázy, chystající se spláchnout špínu z newyorských ulic, si v něm ve své **garsonce** nacvičuje s revolverem v ruce své zúctování se světem.*

(Povolání: chameleón, Respekt, 13. 6. 2011)

*„Když jsem ale už udělala první krok na jeviště, byla jsem hrozně klidná. Všichni kolegové mě objali a dali mi **zlomvazky** pro štěstí.“*

(Eva Josefíková: Od feťačky k princezně, Právo, 23. 4. 2011)

*Prázdniny skončily, ale fotografie a vzpomínky na ně zůstávají. Server iDNES.cz proto nachystal pro čtenáře soutěž o nejhezčí **fotku** z výletu.*

(U čtenářů ve středních Čechách nejvíc zabodovala fotka lodi, MF DNES, 19. 9. 2011)

*Za kouzelných 699 dolarů na osobu (zhruba třináct tisíc korun za víkend) mohli mudlové proniknout i na noční party s herci pod barevnými **Bradavicemi (foťáky zakázány a zabavovány)**.*

(Potterův ráj leží na ploše dvanácti fotbalových hřišť, MF DNES, 6. 12. 2011)

*Je to kultivovanější a doby, kdy na herce létaly **kytky**, jsou bohužel dávno pryč.*

(Jiří Dvořák je na vrcholu pyramidy, Právo, 30. 4. 2011)

*„Existuje pár cizinců, kteří s vypasenými **pupky** nemají nic lepšího na práci než stále ukazovat na naši zemi,“ napadl nevybíravě kritiky čínského režimu.*

(Na první dámu Číny aspiruje zpěvačka, Právo, 16. 4. 2011)

*Takže to je jasné: i se svým talentem, svěžestí a slávou bude „první dáma na **čekačce**“ stát vždy hlavně po boku svého manžela.*

(Na první dámu Číny aspiruje zpěvačka, Právo, 16. 4. 2011)

*Projekt odstartoval pod železničním mostem americkým „**skejtáckým**“ filmem **Paranoid Park**.*

(Dnes přijedu na velbloudu, Respekt, 24. 1. 2011)

*Diváci se mohli zase jednou vynadávat na filmově realistické, do posledního kamínku **vypiplané** interiéry i exteriéry, do nichž jsou jako drahokamy zasazeni sólisté v nádherných kostýmech.*

(Domingo v Metropolitní dokázal, že si drží formu, MF DNES, 8. 2. 2010)

2.2.2 Univerbizáty v české slovní zásobě

V denním tisku se často objevují lexikální jednotky, kterými si mluvčí usnadňují komunikaci. Mluvčí jsou různými okolnostmi nuceni k tomu, aby se vyjádřili co nejrychleji. Složitější víceslovné výrazy si proto zkracují tak, aby byly co nejjednodušší a nejúspornější.

Množství univerbizovaných jednotek ve vybraném vzorku tiskovin nebylo velké. Důvodem může být povaha zkoumaného tisku. Zvolené noviny a časopisy jsou považovány spíše za seriózní média, a tak autoři článků v mnoha případech volili původní víceslovná pojmenování skutečnosti nežli univerbizáty. Zřejmě tak činili proto, aby obhájili vyšší úroveň vlastní tvorby nebo celkově standard konkrétního deníku, popř. týdeníku.

Přesto však lze najít univerbizované výrazy roztřídit podle jejich významu do několika kategorií. Často se objevovala pojmenování skutečností z každodenního života, protože frekvence užívání takových výrazů v běžné komunikaci je poměrně vysoká. Mnohdy se v článcích setkáme např. se slovy *osobák*, *ojetina*, *panelák*, *pravačka*, *chraplák*. Několik dalších výrazů se vztahuje ke školnímu prostředí. Není jich sice žádné závratné množství, avšak frekvence jejich výskytu byla poměrně velká. Nejčastěji se užívají slova *základka*, *průmyslovka* nebo *přijímačky*. Početně větší skupina výrazů se tématicky pojila k divadlu, filmu a obecně ke všemu, co má určité sepětí s uměleckou činností. To je ovšem dáno omezením výběru článků na kulturní rubriku. Dočteme se tak např., že někteří herci z *činoheráku* se většinou dlouho rozmýšlí, zda přijmou roli *klad'ase* nebo *záporáka*. *Famáci* se nejvíce těšili na *generálku* představení, avšak závěrečnou *odrhovačku*, kterou museli zazpívat, si nikdy neoblíbili. Raději by místo ní šli na nějaký *slad'ák* do *bijáku*.

Většina výrazů, které se v článcích vyskytly, tvoří nedílnou součást české slovní zásoby, kterou běžně užíváme - aktivně i pasivně. Jen v malé míře se jednalo o slova, jejichž užití není tak časté. Význam těchto slov je mnohdy neznámý a lze jej v některých případech odvodit jen z kontextu.

Následuje výběr materiálu, v němž se vyskytly univerbizované lexikální jednotky. U méně obvyklých výrazů je uveden krátký komentář, v němž je konkrétní význam vysvětlen.

Kulturní sféra

*„Chodila jsem do **dramat’áku**, ale pomyslet na to, že by herectví mohla být moje profese, jsem se neodvážila.“*

(Veronika Kubařová: Nepotřebuji nikam patřit, Právo, 25. 6. 2011)

*A jak to, že když jste napsala telegram Gustávu Husákovi a vyslovila mu nedůvěru, nic se nestalo? – Stalo. Hrála jsem prd. Ale z **činoheráku** mě nevyhodili.*

(Jan Kačer a Nina Divíšková: Jsme velmi bohatí, Právo, 10. 9. 2011)

*Ostrava měla velkou výhodu, že tam byla opravdu spousta **kulturáků**, všude se hrálo a zpívalo na živo, úžasné podhoubí.*

(Marie Rottrová: Všichni muži mého života, Právo, 5. 11. 2011)

*Hrál jsem fotbal hodně, třeba i za **Ypsilonku**.*

(Bezstarostnost zmizela, Právo, 26. 11. 2011)

Ypsilonkou je myšleno známé Studio Ypsilon, které sídlí v Praze ve Spálené ulici.

*„Při **generálce** jsem při doskoku špatně dopadla, a noha je proto na pár týdnů v sádře,“ vysvětlila se smutkem v hlase herečka Anna Schmidtmajerová.*

(Nahoře, dole a o berlích, Respekt, 3. 1. 2011)

*Ovšem když se teď na premiéře své nové hry při **děkovačce** objevil Borna na jevišti, upoutaný těžkou nemocí na vozík (sám k tomu drsnou sebeironií dodává, že režíruje „tak trochu in memoriam“), dočkal se nadšených ovací, které patřily spíše jemu osobně než právě skončenému představení.*

(Dva ponocní a velká legrace, Respekt, 24. 1. 2011)

*Velkou zálibou bylo hraní **dechovek**, do veselého repertoáru patřila i píseň Dobrý den, majore Gagarine či filmová hudba ze Sedmi statečných.*

(Magická, temná, hluboká, Respekt, 3. 1. 2011)

Slovník spisovné češtiny vysvětluje slovo *dechovka* jako dechová hudba obecně. Může však označovat i konkrétní píseň tohoto hudebního žánru.

*A pak už následovala závěrečná blahopřání za doprovodu moravské **cimbálky**, která pak na následujícím večírku pro kamarády (a s na housle hostujícím oslavencem) vyhrávala v přilehlých částech Akropole do pozdních hodin.*

(Olin Nejezchleba oslavil narozeniny s kamarády před Akropolí, MF DNES, 11. 1. 2010)

*Kapela se na něm měla nechat inspirovat elektronickou taneční hudbou, ale i současnými **kytarovkami**, jako jsou Killers či Mando Diao.*

(Nové album kapely Kryštof je nejlepší tam, kde zní postaru, MF DNES, 8. 1. 2010)

Kytarovkou jsou běžně označovány kapely, které jsou složeny převážně z hráčů na kytary. Obdobně se však může jednat i o píseň zahranou na kytaru, případně doprovázenou zpěvem. Jedná se tedy o kytarovou kapelu či píseň. Tento výraz byl ve zkoumaném vzorku tisku velmi častý.

*A snad aby deska nepůsobila jako sraz abiturentů po padesáti letech, v závěrečné šlapavé **bluesovce** Who's Your Daddy si stříhl vydařený duet s dvaadvacetiletou soulovou divou Joss Stone.*

(Ringo Starr je v dobré formě. Potěší a neurazí, MF DNES, 5. 2. 2010)

*Drtivou většinu tvoří **lidovky** naše: naše, maďarské, ruské a jedna jihoamerická, ale došlo i na první autorské pokusy.*

(Zuzana Navarová: Dávný příběh, Týden, 5. 12. 2011)

*DJ Wich nové skladby mnohem víc vrství. I šablonovitost, kterou zastihl svou vlastní **sólovku**, je tu menší.*

(Hiphopové sny DJ Wiche je radost poslouchat, MF DNES, 12. 1. 2010)

*„Měla jsem mimořádné štěstí. Vzít si po letech svou první lásku, zní jako příběh ze scénáře filmového **slad'áku**. Je to až neskutečné.“*

(Maggie Smithovou vyléčil humor a kouzla, Právo, 6. 8. 2011)

Výraz *slad'ák* nemusí být spojován pouze s určitým druhem filmu. Běžně se tímto pojmem charakterizuje útvar hudební nebo literární. V každém případě jde o dílo romanticky laděné.

*„V současné době dělám občas **legály** a sem tam i nějaké nelegální zdi. Čím jsem starší, tím jsem línější,“ říká teprve dvaatřicetiletý Pasta s úsměvem.*

(Sprejeři míří z ulic do galerií, Právo, 22. 10. 2011)

***Předělávky** filmů a písniček se dělají běžně a producenti neustále pátrají po tom, co se rodí v mediálně méně viditelných končinách světa.*

(Strhující duely duší, Týden, 10. 10. 2011)

V souvislosti s uvedeným výrazem *předělávka*, tzn. předělaná píseň či film, je třeba zmínit též slovo *remake*, ačkoli se nejedná o univerbizáty. Remake je ekvivalentním výrazem cizího původu, který se v komunikační praxi používá zcela běžně. Lze konstatovat, že přejaté slovo dokonce bývá v článcích užito mnohem častěji nežli výraz domácí.

Thriller z prostředí terapeutické komunity byl americky čistou „žánrovkou“, vyplněnou však evropsky precizní psychologíí postav. (Měšťákům vstup zakázán, Týden, 17. 10. 2011)

*Stejně jako film ze strany 74 jsou i tradičně loutkově animovaná Fimfára výbornou alternativou ke sterilním americkým „**animákům**“, které diváka mlátí po hlavě instantními poselstvími typu „bud' sám sebou“ a „když chceš, tak to dokážeš“.*

(Filmový kapsář, Týden, 5. 12. 2011)

*Ostatně Mendes už s Craigem natáčel **gangsterku** *Road to Perdition*, oceněnou Oscarem za kameru.*

(Nového Bonda natočí režisér Americké krásy Sam Mendes, MF DNES, 6. 1. 2010)

*Týden poté, co Nova představila své nové vysílací schéma, je znovu tiše změnila a na pondělní večery od 8. března zařadila premiéru druhé řady **Kriminálky** Anděl, kterou si zatím schovávala na výhodnější období po krizi.*

(Nova chce dát diváckému životu řád, pondělky vyhradí Kriminálce Anděl, MF DNES, 23. 2. 2010)

Pokračování osm let staré parodie na „bondovky“ a jiné filmy o nesestřelitelných supergenech obsahuje většinu náležitých ingrediencí, jako jsou například tajná organizace Vortex, droga, pomocí níž je možné ovládat lidi, falešná obvinění ze zrady, honičky po zemi i ve vzduchu, krásné ženy a tak podobně.

(Johny English se vrací, Týden, 10. 10. 2011)

Stylem i obsahem se bude od „Růžovky“ značně lišit. Ale místem děje moc ne: seriál, jehož název ještě není známý, se bude odehrávat na soukromé rodinné klinice asistované reprodukce.

(Prima chystá skvěle obsazený lékařský seriál, druhá Růžovka to nebude, MF DNES, 6.1. 2010)

Slovo *Růžovka* vychází z názvu oblíbeného televizního seriálu *Ordinace v růžové zahradě*. Úplný název bývá mnohdy krácen, a tak se poměrně brzy vžil název *Růžovka*.

Podobně tomu bylo i s názvem dalšího pořadu *Velmi křehké vztahy*. Původní dlouhý název byl nejprve zjednodušen na zkratku počátečních písmen VKV, která se vzápětí vžila jako „*vékávěčka*.“ O tom, že se i tento výraz objevuje v psané podobě svědčí následující ukázka:

Na dotaz, zda má nový projekt suplovat populární „vékávěčka“, seriál, který před nedávnem k nelibosti diváků Primy skončil, mluvčí televize odpověděla: „Velmi křehké vztahy byly fenomén, který prostě skončil.“

(Prima chystá skvěle obsazený lékařský seriál, druhá Růžovka to nebude, MF DNES, 6.1. 2010)

*Ted' budu točit s **famáky**, tak trochu z nostalgie, protože manžel učil na FAMU režiséry, první, druhý ročník.*

(Proč Alenu Mihulovou přitahují starší muži, Právo, 28. 5. 2011)

*Ve finále skladby *If I Were A Boy*, do níž vmísila i citaci hitu *You Oughta Know* od Alanis Morissette, točí Beyoncé „mařenou“ jako stará **metalačka** a ještě u toho stihá dřepovat jako na spartakiádě.*

(Beyoncé je talentovaná i připravená, nepředvádí jen show pro kadeřníky, MF DNES, 5.1.2010)

*Ale v jádru byl **bigbíták**, hrál dobře na kytaru a měl před emigrací v Havířově rockovou kapelu.*

(Marie Rottrová: Všichni muži mého života, Právo, 5. 11. 2011)

***Záporáci** tak mluví sprostě, **klad'asové** spisovně; záporáci jsou šovinistická prasata, zatímco klad'asové buď nesmělí mladí lidé, nebo dobrosrdeční hrdinové středního věku, žijící uspořádaným rodinným životem; záporáci milují luxusní doplňky a mají podivné až úchylné záliby, klad'asové jsou obyčejní, pijí pivo a jedí čínu z rohu.*

(Viewegh: Svinstvo všude kolem, Týden, 24. 10. 2011)

*Album **Touch the Sun** se sedmnáctileté zpěvačce s **chraplákem** v hrdle povedlo. Má hloubku, sílu, chytlavé melodie, skvěle vystavěné písničky i vtíp.*

(Debbi vstupuje na hudební scénu ve velkém stylu, MF DNES, 15. 4. 2011)

*Součástí festivalu je i sympozium 14. a 15. října na půdě Francouzského institutu a doprovodný program, zpřítomňující 80. léta různými audiovizuálními způsoby – například hudební tvorbu „**osmdesátek**“ na poslechovém podvečeru připomene hudební publicista a redaktor České televize Petr Vizina.*

(Osmdesátky v objektivu, Týden, 3. 10. 2011)

Slovo *osmdesátky* je zařazeno do oblasti kulturních výrazů z toho důvodu, že se v tomto případě jedná o specifický styl umění a především hudby osmdesátých let. V jiném kontextu by však bylo možné zařadit jej i do obecné skupiny slov z oblasti každodenního života.

Každodenní výrazy

Následují příklady univerbismů, s nimiž se každý mluvčí běžně setkává v každodenní komunikační praxi. U některých slov možná již ani nepocítíme příslušnost k periférii slovní zásoby, neboť se poměrně rychle stávají nedílnou součástí našich standardních projevů. S plným zněním těchto univerbizovaných výrazů se proto setkáme jen sporadicky. Nicméně odborné příručky je zatím stále charakterizují jako hovorové. Nejčastěji užívané univerbizáty jsou zachyceny v následujících ukázkách:

*Krátký film se jako původní majoritní producent animovaných snímků po transformaci na **akciovku** věnoval spíš megalomanským projektům a ředitel Jan Knoflíček nakonec celý podnik přivedl na buben.*

(Trojrozměrný Werich, Respekt, 7. 2. 2011)

*Proč mám brát jako umění akci, kdy roboti k sobě spojují kusy plastu jako v nějaké **automobilce**?*

(Svářeč digitálních bitů, Respekt, 12. 9. 2011)

*Čím se teď zabýváte ve svém ateliéru? – Městskou knihovnou v Hradci Králové, která bude v bývalé **textilce**.*

(David Vávra: Nic není nejlepší!, Právo, 23. 7. 2011)

*Nicméně z festivalu mu nadlouho zůstane ještě jeden důležitý dojem: nemůže se totiž zbavit pocitu, že hudební přehlídky čím dál víc připomínají **obchod'áky**, jimž je už i u nás zvykem říkat „shopping malls”.*

(Vždyť stačí i psí žrádlo, Respekt, 26. 7. 2010)

*Nová Akademická knihovna a Filozofická fakulta Jihočeské univerzity je skleněná „**administračka**“, která nikoho neurazí a solidně slouží.*

(Nejlepší z možných kašen, Respekt, 12. 9. 2011)

*Jenže po letech, kdy jsme s majitelem objektu, organizací OSA, udržovali kolegiální symbiózu, se soudobé vedení v rámci „dynamického“ rozvoje organizace rozhodlo rozšířit prostory o poslední místo, které nemají pod kontrolou. Zřejmě tu tedy vznikne **zasedačka**.*

(Renesance vodových barev, Reflex, 7. 10. 2010)

*Ale pak jsem si musel sám přiznat, že když mě deset let vídají v televizi doma v **obýváku**, asi by mne na ulici v „civilu“ ani nepoznali.*

(Jo, jsem stejný jako Al Bunda, Týden, 5. 12. 2011)

Univerbizace se dočkal i název Jedličkova ústavu, o němž vyšel článek v MF DNES. Stojí za povšimnutí, že titulek obsahuje zmíněný univerbizovaný výraz, kdežto dále v článku se píše už jen o „Jedličkově ústavu.“ Předpokládám, že záměrem autora bylo v tomto případě aktualizovat vyjádření a vyzvat čtenáře, aby si daný článek přečetli. Následující ukázka oba zmíněné výrazy obsahuje:

Skupina složená ze studentů Jedličkova ústavu s tělesným handicapem, kterým kryjí záda čtyři profesionální hudebníci a vede ji Šimon Ornest, si získala pozornost na hudebních festivalech a nedávno třeba předskakovala i Elánu v O2 areně.

(Na mikulášskou z „**Jedličkářny**“ přijde do opery Bárta, Hanák i Koller, MF DNES, 5.12.2010)

*Když za nového kamaráda z pražského **hlaváku** zaplatí toaletárce, je to gesto téměř křesťanské: Alois se němě omlouvá za špínu světa, ač na ni nemá žádný podíl.*

(Nepříběh z mlhy a kouře, Týden, 26. 9. 2011)

*Poválečná doba na malém městě je prostředí obehnané, téma rodícího se nového režimu už bylo ohledáno ze všech stran, autorovi však slouží pro pozoruhodně strukturované vyprávění, které úsečnými větami představuje úhly pohledu jednotlivých postav od podučitele přes kulaky po **nádražáky**.*

(Literární kapsář, Týden, 10. 10. 2011)

*„A tam v **nádražce** opravdu čepoval pivo chlápek, kterému se říkalo Šokin. Stejně jako ve filmu,“ dušuje se Rajniš.*

(Nebelův Bílý Potok nemá nádraží, Týden, 24. 10. 2011)

Slovem *nádražka* je myšlena nádražní restaurace, nádraží hostinec. Význam je patrný z kontextu, ovšem ve slovnících takový výraz nenajdeme.

*Příběh vypráví o dvou zneprátených hudebních stylech a o „lásce mezi **lahváči** a vodkou s redbulem“.*

(Kulturní servis, Respekt, 5. 9. 2011)

*„Rusáky jsem jenom potkával na ulici,“ říká výpravčí a vyjde na perón odmávnout **motorák**.*

(Nebelův Bílý Potok nemá nádraží, Týden, 24. 10. 2011)

*Před pár dny jsem měl těžkou havárii před Sázavou, a když mi došlo, že tomu **náklad'áku** už víc neuhnu, začalo mne zajímat, jak přistaneme.*

(Jediný komunista v zemi, Týden, 15. 8. 2011)

*Než se přihlásil do SuperStar, měl o svém budoucím povolání jasno. „Budu **kamioňák**,“ rozhodl se a přihlásil se na učební obor automechanik.*

(Michal Šeps o SuperStar, o reggae a brutální lásce, Právo, 7. 5. 2011)

*„Protože k řízení kamiónu potřebujete jak **řidičák**, tak nějaké profesní zkušenosti,“ říká s tím, že tuhle profesi si vybral proto, že zbožňuje cestování.*

(Michal Šeps o SuperStar, o reggae a brutální lásce, Právo, 7. 5. 2011)

*Někdejší mezinárodní noční život v centru města se v posledních letech smrskl do nonstopů a diskoték, jako jsou Karlovy Lázně nebo Duplex, které fungují v nejlepším případě jako **seznamka**.*

(Příliš velké ticho, Respekt, 17. 1. 2011)

*V propagaci Nolanova nejnovějšího snímku se propojuje víra ve vitální reklamu, **šeptandu** na internetu a špionovaná očekávání nového počínu celosvětově proslulého režiséra.*

(Spi a dívej se, Respekt, 19. 7. 2010)

*Jedna party za druhou, promiskuita jako norma, drogy jako **základovka** každého večera, na niž už lze naplácat jakkoli divokou kombinaci barev.*

(Nezáleží na ničem, Respekt, 1. 8. 2010)

*Do projektu zapojili i přední představitele francouzského nového cirkusu Stéphanii N'Duhirahe a Bonaventuru Gacona, a na **tiskovce** po předvánoční prezentaci proto doufali, že „lidé ocení snahu souboru posunout se od La Putyky někam dál“.*

(Nahoře, dole a o berlích, Respekt, 3. 1. 2011)

*Připadlo mi, že život je na takovouhle **nádeničinu** příliš krátký.*

(Jo, jsem stejný jako Al Bunda, Týden, 5. 12. 2010)

Slovo *nádeničina* se v textech příliš nevyskytuje. V porovnání s výskytem ostatních slov lze konstatovat, že v tomto případě se jednalo spíše o výjimku. Významově jde o nádenickou práci, kterou vykonávají pomocní dělníci, tzv. nádeníci. Ti jsou placeni zpravidla na den. Ve výše uvedené ukázce má slovo význam spíše druhořadé, špatně placené práce.

Následující výraz, *kabelovka*, se v porovnání s předchozím slovem užívá poslední dobou stále častěji. Slovník spisovné češtiny však zmíněný univerbizát nezachycuje; dočteme se v něm pouze o *kabelové televizi*.

*Ted' cyklus po svém přepracovala tuzemská větev **kabelovky** HBO, která se čím dál aktivněji prosazuje na poli původní domácí tvorby, a formát zachovala.*

(Drama duše na dvou křeslech, Týden, 26. 9. 2011)

*„Já si nemůžu nechat zmrzačit kotník nebo koleno, to bych nemohl hrát ani točit. Pořád mám ale platnou **registračku**,“ ohlíží se za fotbalovou kariérou.*

(Profese jim nestačí, potřebují sport, Právo, 30. 4. 2011)

*Na druhou stranu – představa Iggyho Popa, kterak s **propiskou** v ruce vyplňuje sedmou stránku grantové žádosti, také nijak neodpovídá rockovým ideálům nespoutanosti.*

(Rockeři s granty, Respekt, 13. 6. 2011)

*Jesse Eisenberg ho ztvárnil jako neurotického citlivého kluka, pod jehož strnulou mimikou bublají emoce jako v **papiňáku**.*

(Kulturní servis, Respekt, 13. 6. 2011)

*A protože mám **kulatiny**, vyhradila jsem si na tato setkávání tři dny, které si chci opravdu užít.*

(Naďa Konvalinková si těšení ukrást nenechá, Právo, 16. 4. 2011)

*Hra, kterou Bambušek napsal s Janem Kačenou, vypráví o těžbě uranu na našem území pro potřeby sovětského zbrojního průmyslu, o uranových **koncentracích** a přináší také aktuální reflexi jaderné energie.*

(Kulturní servis, Respekt, 12. 9. 2011)

*Když jsme s naším manažerem Filipem vyjednávali vydání první desky u firem, byli jsme za **protekčáky**.*

(Jsme jenom idioti, co mají rádi humor, tvrdí členové kapely Nightwork, MF DNES, 4. 12. 2010)

*Diváci sledují, co se děje, když ho dívka po letech vyhledá. Takže žádný **sympaťák**.*

(Jiří Štěpnička: Divadlo mě semlelo, Právo, 9. 7. 2011)

*Jednou z vašich nejslavnějších filmových rolí je naivní Květuška ve filmu Adéla ještě nevečeřela. Dana byla jen jednou z mnoha dalších typů **naivek**, jež vám byly svěřeny, nemyslíte?*

(Nad'a Konvalinková si těšení ukrást nenechá, Právo, 16. 4. 2011)

*Vyrůstala jsem jako **jedináček**, a tak mě vlastně samotářství provází životem od malička.*

(S Kateřinou Brožovou o padlých tabu, samotě a divné době, Právo, 26. 11. 2011)

*Všechna CD jste vlastnoručně podepsal. Jak dlouho to trvalo? – Je to edice limitovaná jen mojí **pravačkou**.*

(Možná to je moje poslední deska na CD, říká hořící David Koller, Dnes, 3. 12. 2010)

Škola

Početnější skupina univerbizovaných výrazů se vztahovala ke školnímu prostředí. Ve zkoumaném vzorku textů se však slova často opakovala. Vyskytovaly se především lexikální jednotky označující různé typy škol. Nejčastější byla *základka*, dále různé druhy středních škol, „*vošek* a *vejšek*“⁹.

Další výrazy spojované se školním prostředím označovaly nejčastěji jednotlivé zkoušky během studia *přijímačky*, *závěrečky*, *komisionálky*. Mnohokrát se objevily též

⁹ Univerbizáty *voška* a *vejška* označují vyšší a vysokou školu.

univerbizované výrazy pro označení společného setkání osob - schůzka rodičů *rodičák* nebo večírek spolužáků *slučák, slučka*. Zmíněný výraz (večírek spolužáků) se v uvedeném plném znění již téměř nevyskytuje, v textech se s ním setkáme pouze ojediněle, což signalizuje postupné posouvání jeho univerbizovaného protějšku k centru české slovní zásoby. Vybrané ukázky obsahují nejčastěji užívané univerbizáty ze školního prostředí.

„Dcera potřebuje na rozjezd delší čas, jinak je nejistá, jestli třeba neřekne něco špatně,“ popisuje Jitka Bačková, proč se vyhnuli obyčejné základce.

(Obyčejná základka? Děkuji, nechci., Právo, 18. 6. 2011)

O politiku se zajímá od patnácti let, ale nejdřív šel na stavební průmyslovku, aby měl jistotu, že se v budoucnu nějak užíví.

(Z obrazovky k politikům, Právo, 5. 11. 2011)

Dalším příkladem je slovo *vejška*, které se stalo dokonce i součástí názvu jedné z úspěšných komedií. O tomto vtipném snímku vyšel článek v MF DNES dne 15. 3. 2007 a nese název „Bezva vejška.“

Přesto to na ped'áku byly krásné roky a s oblibou té škole říkám „vyšší dívčí“.

(Pokud má Petr Šiška volno, běží do práce, Právo, 11. 6. 2011)

I Tron má za sebou tradiční výtvarnou přípravu. „Studoval jsem na Hellichovce¹⁰, zajímala mne propagační grafika.“

(Sprejeři míří z ulic do galerií, Právo, 22. 10. 2011)

On na lidušce začínal v šesti letech s houslemi.

(Michal Šeps o SuperStar, o reggae a brutální lásce, Právo, 7. 5. 2011)

Letěl jsem domů, ale ani Nina to nevěděla. Tak jsme na ni udeřili a teprve jsme se dověděli, že si dala přihlášku na DAMU. „Ale přijímačky jsou za tři týdny,“ bědovali jsme, „jsi vůbec připravená?“

(Týden Miroslava Zajíce, Právo, 8. 10. 2011)

¹⁰ Vyšší odborná škola a střední odborná škola grafická v Praze

*Vystudoval pedagogickou fakultu v Ostravě, ale už dva roky před **státnicemi** se začal živit jako profesionální bubeník na volné noze.*

(Pokud má Petr Šiška volno, běží do práce, Právo, 11. 6. 2011)

*Když jdu na „**rodičák**“, víc než prospěch mě vždycky zajímá, jaký je, jak se vyvíjí jako člověk.*

(Lucie Bílá: Vrchol mě teprve čeká, Právo, 5. 11. 2011)

*„**Diplomku** píšu na téma diskriminace zaměstnanců na pracovišti.“*

(Vítěz SuperStar Lukáš Adamec zůstane věrný své kapele, Právo, 18. 6. 2011)

2.2.3 Hanlivé výrazy

Ač by měly naše verbální projevy reprezentovat jistou kulturní úroveň, setkáváme se často s formulacemi, které toto příliš nedokazují. Mluvčí ve velké míře používají nejen nespisovné výrazy, mnohdy volí i slova hanlivá či přímo vulgární. Taková volba si vždy vynutí pozornost. V této kapitole se proto věnujeme výrazům, které se běžně vyskytují v našem celostátním tisku, i když funkci národně reprezentativní plní jen stěží.

První dva výrazy, *sviňárna* a *svinstvo*, označují nestoudné jednání nebo čin. Výraz *svinstvo* též může nést význam věci velmi špatné jakosti. V obou případech se jedná o hanlivý výraz.

Téměř každý, kdo udělá nějakou sviňárnu, má tendenci si to omlouvat, nebo aspoň zasunout někam dozadu.

(Spolupracovníky STB ve svém filmu neomlouvám, říká režisér Hřebejk, MF DNES, 6.1. 2010)

Coby místo paranoii a svinstev páchaných pod rouškou spořádanosti jej zobrazili režiséři David Lynch v Modrém sametu nebo Sam Mendes v Americké kráse, spisovatel Ira Levin ve Stepfordských paničkách, ...

(Iluze amerického předměstí, Respekt, 2. 8. 2010)

Expresivní, hovorový výraz *průšvih* se používá v komunikaci velmi často. Podle Slovníku spisovné češtiny se jedná o velkou nepříjemnost. Tato skutečnost však bývá někdy označena i vulgárně:

„Byl jsem navržen na katedru logiky, jenže jsem udělal nějaký průser a z místa sešlo.

(Oblbuj sám sebe, Respekt, 10. 1. 2011)

*Určitě si nese v sobě pořád zkušenost nespělého kluka z bohémské rodiny malíře a malířky, který strávil klukovská léta v kině nebo **pořlakováním** po uličkách newyorské Malé Itálie s dětskou partou, v níž pro svou nepřírozeně mladou pleť získal přezdívku Bobby Milk.*

(Povolání: chameleon, Respekt, 13. 6. 2011)

Slovo poflakování nese význam nečinného potulování. Výraz je hodnocen jako hanlivý.

*Vidíte, člověk by řekl, že zrovna v reklamní branži tvůrčí člověk nevydrží dlouho. Že vám **remcající** klienti tak dlouho pijí krev, až utečete.*

(Filmaři mě moc neberou, říká autor nominovaných 3 sezón v pekle, MF DNES, 7. 2. 2010)

*A tak zatímco Sprawl II (Mountains Before Mountains) se dá vykládat jako pocta osmdesátkovému popu, kapelám Blondie i Depeche Mode, singl Month of May zase v duchu tradice zní, jako kdyby šlo o coververzi nějakého polozapomenutého **fláku** Neila Younga.*

(Iluze amerického předměstí, Respekt, 2. 8. 2010)

*V Česku se něco podobného letos asi nestihne, ale je dobré vědět, že to celé může vypadat jinak a může to být zábava. Mimochodem, vážně je nutné vysílat takový **šmejd**?*

(TV přepínání, Reflex, 28. 5. 2010)

Šmejd je hanlivým výrazem, kterým se běžně označuje brak.

*Bonhamovi, kterého **chlast** v září 1980 poslal na onen svět, a tím de facto utnul éru Zeppelinů, dost možná tehdy dostal nápad na právě vycházející desku Band of Joy.*

(Kouzlo osobnosti, Reflex, 7. 10. 2010)

Slovo *chlast* označuje obecně alkoholické nápoje. Odborná literatura hodnotí tento výraz jako zhrubělý.

*Pak naštěstí zavolali z Novy, z České televize kvůli Znamení koně a vyrojily se i další věci. Ale Stahovák byl první. Řekl jsem si: kvůli **prachům** jdu do toho.*

(Jiří Mádl: Jsem dost splachovací, Právo, 2. 4. 2011)

Uvedeného výrazu, *prachy*, se užívá spíše v soukromé komunikaci. Tento expresivní výraz není v písemném projevu příliš častý. Nicméně výše zmíněná ukázka dokládá, že se může objevit i v seriózním tisku.

Vylezl jsem z auta a on na mě spustil, ať vypadnu, nebo že dostanu do držky.

(Bezstarostnost zmizela, Právo, 26. 11. 2011)

*Rozlučka s šedesátými lety v podání Simona and Garfunkela Bridge Troubled Water (1970), zcelení raveové a kytarové scény v režii Primal Scream Screanadelica (1991), ... nebo nová vlna **zhuleneckého** rocku Queens of the Stone Age (1998).*

(Kulturní servis, 28. 3. Respekt, 2010)

Je nasnadě, že jde o hereckou inscenaci, sólo Martina Siničáka alias ustrašeného kariéristického „vlezdoprdelky“ Ludvíka a jeho partnerky Anny.

(Divadelní verze Ucha mrazí jako film, ale nekopíruje ho, MF DNES, 8. 1. 2010)

Poslední slovo, *ožrat*, nese dvojí význam. Z hlediska spisovného jazyka má tento výraz význam okousat něco. Lze jej však chápat též jako výraz zhrubělý. V tom případě máme na mysli opít alkoholem, jak uvádí též následující ukázka:

*Alkohol, který rovněž tato víra zakazuje, však striktně zamítá. „Ten opravdu nesnáším. Jednou jsem se tak **ožral**, že už alkohol nechci v životě ani vidět,“ oklepe se.*

(Michal Šeps o SuperStar, o reggae a brutální lásce, Právo, 7. 5. 2011)

2.3 Slova přejatá a jejich domácí ekvivalenty

Počet slov cizího původu se v české slovní zásobě neustále zvyšuje. Důvodem obohacování slovní zásoby o cizí jednotky jsou již zmíněné vzájemné kontakty mezi jednotlivými státy. Spolupráce mezi národy je stále intenzivnější a projevuje se v různých oborech činnosti člověka. V mluvě se proto užívá mnohem více přejatých slov než dříve, domácí výrazy jsou nahrazovány cizími ekvivalenty, a tak uživatel jazyka musí mnohdy nahlédnout do příslušného slovníku, aby textu porozuměl. Výměna informací tak podporuje internacionalizační tendenci v jazyce, která se projevuje právě přejímáním slov mezi jazyky (Hrbáček, 1986).

Přejímání slov, především z anglického jazyka, se stalo v současné době módní záležitostí. Je však třeba podotknout, že každá doba se potýká s určitou tendencí, která se ve slovní zásobě projevuje ve vyšší míře. Například ještě před několika lety se běžně užívaly výrazy spojené se socialistickým režimem. Po městech běhala *socialistická mládež*, dospělí nakupovali v *tuzexu* a plánovaly se tzv. *pětiletky*. Dnes se s takovými výrazy setkáme již jen sporadicky. *Pionýry* s uvázanými šátky bychom dnes v ulicích hledali jen stěží. Nahradili je *cool teenageři*, kteří mají projít všechny *shopping malls* a běžně vyráží do města, aby zašli na nějaký *shopping*. Rodiče na ně většinou nemají moc času, protože mívají důležité *mtinky*. Zmíněné výrazy a mnoho dalších přejatých slov uvádím níže jako doklad existence internacionalismů v české slovní zásobě.

Lexikální jednotky cizího původu, které pronikají do současné češtiny, náleží svým významem k různorodým oblastem. Rozmanitost slov přejatých naznačuje, že internacionalizační tendence má na vývoj současné slovní zásoby důležitý vliv. Přejatá slova, která se vyskytla v excerpovaném materiálu, jsou rozdělena do dvou kategorií. První z nich tvoří různorodé výrazy, které pojmenovávají skutečnosti vztahující se ke světu kolem nás. Další kategorii tvoří výrazy označující různé osoby; frekvence jejich užití byla velká, proto jsou vyděleny mimo ostatní přejaté výrazy. Autoři článků často volili cizí přejímky z toho důvodu, že hledali vhodná synonyma, aby byly jejich projevy pestřejší. V menší míře se pak vyskytovaly přejaté jednotky, které domácí ekvivalenty nemají.

Způsob a míra přizpůsobení slov přejatých se u najitých příkladů různí. Setkáme se s výrazy, které si ponechávají svůj původní pravopis (*happy end*, *outsider*, *remake* a mnohé další), na druhé straně jde pak o jednotky zcela zdomácnělé. Tato slova se již

zařadila do domácího jazykového systému, tudíž se vytratilo povědomí o jejich cizím původu (Grepel, 2003). U spousty výrazů jsme se však setkali s rozkolísaným pravopisem: na jedné straně se tak dočteme, že někdo získal zajímavý *džob*, hudební skladba má *drajv* a *manažer* má nový *kompjútr*, na straně druhé se pak běžně setkáme s výrazy *drive*, *job* nebo *computer*, které si zachovávají svůj původní pravopis.

Zkoumaný vzorek textů obecně obsahoval velké množství slov přejatých. V mnoha případech se jednalo o slova, která v naší slovní zásobě existují již delší dobu. Odborná literatura je považuje za počeštěná či zdomácnělá (Pokorný, 1979). Ta jsme však do výčtu přejatých slov nezahrnuli. Zaměřili jsme se především na takové lexikální jednotky, které se ve slovní zásobě vyskytují nově nebo jsou svým užitím zajímavé.

Významnou skupinu přejatých slov tvoří termíny, těm je ovšem věnována zvláštní kapitola.

Svět kolem nás

Podobně je to i se zvědavými fotografy, vědí, že je to můj džob.

(Klaudia Schifferová: Od manekýny k návrhářce, Právo, 14. 5. 2011)

Celý komplet otevírá první hit kapely Zelené pláně, ovšem nikoli v původní rozhlasové verzi z roku 1963, jež se ztratila, nýbrž v remaku z roku 1994.

(Spirituál kvintet si k půlstoletým narozeninám nadělil čtyřalbum hitů, MF DNES, 25. 6. 2010)

Velmi často se ve zkoumaném materiálu vyskytoval též český protějšek *předělávka*, případně *předělaná píseň* apod. Tomuto výrazu je věnována pozornost již výše v kapitole pojednávající o univerbizovaných jednotkách. Stále častěji se však setkáváme s upřednostňováním výrazu přejatého. Mnohdy se však vyskytnou v jednom článku oba dva výrazy, a to především proto, že autoři hledají různé formy pojmenování pro tutéž skutečnost.

Dále se návštěvníci mohou těšit na předělávky světových hitů v latinském rytmu projektu Señor Coconut nebo balkánskou hudbu v podání Shantel & Bucovina Club a Dubioza Kolektiv.

(Do českého festivalového kalendáře přibyli britští New Order, MF DNES, 30. 1. 2012)

*Na stylově velmi rozmanitém albu, pohybujícím se od folku po rock, oba interpreti použili nejen své hlavní nástroje, tedy kytary a violoncello, ale i další početný instrumentář včetně kláves, houslí či bicích, což nahrávkám zajistilo plnokrevný „kapelový“ **sound**.*

(Rockový cellista Olin Nejezchleba oslaví padesátiny, MF DNES, 8. 1. 2010)

Domácím protějškem výše zmíněného výrazu je zvuk. *Slovník spisovné češtiny* jej vysvětluje jako slyšitelné mechanické vlnění šířící se pružným prostředím. Patří do centra slovní zásoby; běžně se s ním setkáme v každodenní komunikaci. V souvislosti se současnou hudbou se však stále častěji setkáváme s přejatým ekvivalentem *sound*, který do české slovní zásoby pronikl z anglického jazyka. Užívají ho jak odborníci, tak laická veřejnost.

*„Nastupoval jsem loni v listopadu, v době, kdy byly dohodnuty základní reformní kroky, vláda nabrala **drive**, ale za týden vypukla aféra s ministrem Drobilem,“ vzpomíná Osúch na první z řady kauz, se kterými se coby mluvčí musel popasovat.*

(Z obrazovky k politikům, Právo, 5. 11. 2011)

*Je druhotné, že tohle album má v sobě místy zeppelinovský **drajv**, že hřmí jako bouřková oblaka... v každém pádě jde především o špičkovou desku.*

(Autofikce po japonsku, Reflex, 7. 10. 2010)

*Dynamicky nastříhanou a dokonale nazvučenou show doplňují výjevy z nejrůznějších **interview** z historie kapely a zajímavé scény ze zákulisí obou koncertů.*

(Kulturní servis, Respekt, 13. 6. 2011)

*Hudebníky tento druh podpory navíc láká mnohem více než **sponzoring**, protože jejich image nijak nepoškozuje spojení s křiklavými logy firem.*

(Rokeři s granty, Respekt, 13. 6. 2011)

Publikace *Cizí slova v češtině* (Sviták, 2000) vysvětluje slovo sponzor jako osobu či společnost, která hradí náklady určité akce. Výklad slova sponzoring však nalezneme

pouze v překladovém anglicko-českého slovníku, který uvádí český překlad – sponzorování. Přejaté slovo si ponechává původní pravopis.

*Pro vás je ale duševní benzínkou rallye a taky plavání se žraloky. Jak jsem se k nim dostal? – Přes **free diving**.*

(Daniel Landa je snílek a idealista, Právo, 29. 1. 2011)

*V devadesátých letech začala cvičit **jógu**, postupně absolvovala i **reiki** (systém práce s energií) a také zkoušela pracovat s kyvadlem a polodrahokamy.*

(Propadli tajným vědám, Právo, 9. 4. 2011)

*S kým jste se vsadila? – Na horách s kamarádkou o to, že sjedu na **freestylových** lyžích pozadu černou sjezdovku.*

(V Německu bych umřela, Lidové noviny, 22. 4. 2011)

*To, co dělám, je mentální **koučink**, Jsem sice certifikovaný, ale ...*

(Daniel Landa je snílek a idealista, Právo, 29. 1. 2011)

*Několik let dřel šestnáct hodin denně ve firmě, která obchodovala s plasty. Získal ale **know-how**, díky němuž se v padesátých letech postavil na vlastní nohy a založil společnost, která do Spojených států dovážela umělé květiny.*

(Bohatí a slavní? Jde to i bez maturity, Právo, 29. 1. 2011)

*Kdyby člověk takzvaně „šel jen po **progresu**“, zbytečně by se ošidil o spousty dobré hudby – a to zdaleka není řeč jen o evidentních kopiích.*

(Choutky Liama Gallaghery z Oasis být jako Beatles vyvrcholily, MF DNES, 17. 3. 2011)

*Příklon k alternativní a experimentální scéně jen potvrzuje, že svá alba vydává u vydavatelství Tzadik, jež vede avantgardista John Zorn, a také spolupracuje s **labelem Ecstatic Peace**, který založil šéf kytarových Sonic Youth a příležitostným spoluhráč korejské cellistky Thurston Moore.*

(Kulturní servis, Respekt, 13. 6. 2011)

Label [leibl] je výraz, jímž se v angličtině označuje hudební vydavatelství zabývající se vydáváním, prodejem hudebních nosičů a následně i jejich propagací. Do české slovní zásoby tento výraz začal pronikat teprve v nedávné době, jeho výskyt proto není tak častý.

*S novým jménem přišel **singl** Unfinished Business, mlžný a zasněný kytarový **song**, který je dostal až do nesmírně vlivného pořadu Later...with Jools Holland (trochu jako Noc s Andělem, kdyby to dělali úplně jiní lidi a hlavně tam nebyl Anděl), smlouva s Fiction Records (The Cure), nový singl Death a všeobecné chvalo zpěvy.*

(White Lies, kytarovka, které má patřit rok 2009, Dnes, 9. 1. 2009)

*Novinkou je pak večer talentů Spotlight v klubu Roxy, kde vystoupí raper Robert Glasper, nominovaný na Mercury Prize, Orchestr Berg nebo klávesista Ondřej Pivec se svým newyorským **bandem**.*

(Svěží vítr ve strunách, Týden, 26. 9. 2011)

*Funeral následovala v roce 2007 Neon Bible, která pro Arcade Fire znamenala průlom do mainstreamu a značný komerční úspěch, kreativně však byla proti **debutu** jaksí rozbředlá a nekoncentrovaná.*

(Iluze amerického předměstí, Respekt, 2. 8. 2010)

Slovo *debut* pochází z francouzštiny a obvykle jím označujeme první větší veřejné vystoupení umělce, které je později chápáno jako počátek jeho umělecké kariéry. Může jím být koncert, hudební album, výstava uměleckých děl nebo např. literární tvorba. Umělec samotný pak bývá nazýván *debutant* či *debutantka*. Mluvíme-li naopak o návratu na umělecké pole po delší pauze, užívá se často výraz *comeback*. Slovo pochází z angličtiny a v naší slovní zásobě má již své pevné místo.

*Jako speciální host kapely, již okouzljuje současná podoba amerického alternativního country, vystoupí zpěvák Pavel Bobek, který loni zabodoval svým **comebackovým** albem předělávek Johnnyho Cashe Víc nehledám.*

(Kulturní servis, Respekt, 7. 2. 2011)

*Celá věc má navíc **happy end**, protože Channel 4 s tímhle programem porazil ve sledovanosti všechny s výjimkou BBC.*

(TV přepínání, Reflex, 27. 5. 2010)

*Na hlavu postaveno, ale právě ony tu **revivalovou** atmosféru nejmíc narušují.*

(Choutky Liama Gallaghery z Oasis být jako Beatles vyvrcholily, MF DNES, 17. 3. 2011)

Revival [rivajvl] je výraz pocházející z anglického jazyka. Jeho českým synonymem je obnova, oživení či obroda. Nejčastěji jej najdeme v kontextu s hudebními kapelami, kdy se umělci snaží napodobit právě hudebníky. S tímto souvisí i následující slovo:

*Ale Liam, který by v nevyhlášených závodech „Jak nejlépe **imitovat** Johna Lennona“ vítězil na celé čáře už dvě desetiletí, je zjevně nehumanutější.*

(Choutky Liama Gallaghery z Oasis být jako Beatles vyvrcholily, MF DNES, 17. 3. 2011)

*Vypůjčil si pro něj práce Avděje Ter-Oganjana, Aleny Kotzmannové, Jiřího Thýna a Francesky Woodman, které různě **reinterpretuje**: „zajímají mě jak jednotlivé fotografie, tak koncepčně budované cykly a způsob, jak tyto fotografie přemístit a ukázat.*

(Kulturní servis, Respekt, 21. 3. 2011)

*V novém pokračování jim zdárně **sekunduje** sestra Johna Cusacka Joan, bývalý agent 007 Timothy Dalton či někdejší Batman Michael Keaton.*

(Byli jsme v domě hraček z Toy Story: studia Pixar jsou sřežena jak Pentagon, MF DNES, 28. 7. 2010)

Slovník cizích slov vysvětluje význam slova *sekundovat* jako přizvukovat, podporovat, projevovat souhlas či pomáhat.

*S odstupem nyní poprvé vydaný film obsahuje výjimečnou porci **imaginace**, mísí se v něm surreálno s pokusy o odpověď na základní existenciální otázky a nechybí ani setkání hlavního hrdiny, malíře, s pohádkovými bytostmi.*

(Je opakem pekla hospoda?, Týden, 8. 8. 2011)

*„Dělat podobná symbolická gesta dvacet let po převratu je pěkný **nonsens**,“ dodává Záhoranský.*

(Fico má v Praze pomník, Respekt, 17. 1. 2011)

*La Putyka měla premiéru a nejčastěji se uvádí v pražském prostoru La Putyka. (...) Kombinuje akrobacii, tanec, loutky a sportovní výkony v originálním pojetí nového cirkusu a už loni bylo „**sukcesem**“ léta Divadelních novin, které jí udělily cenu.*

(Představení La Putyka má další trofej, tentokrát ho ocenili divadelníci, MF DNES, 12. 1. 2010)

*„My jsme se scházeli u pana krejčího z naší ulice,“ vzpomíná Luděk Munzar na zrod své lásky k tomuto **médiu**.*

(Pro Luděk Munzar miluje rozhlas, Právo, 9. 4. 2011)

*„Usmívám se nad tím, že politici mohou krást, být nevěrní, žít v **bigamii**, mohou opouštět své manželky, mohou lhát, ale jenom ať nikdo neskočí do řeči,“ směje se moderátorka Michaela Jílková.*

(Michaela Jílková ženské zbraně neuzívá, Právo, 29. 1. 2011)

*Nedávno jsem slyšela, že naše společnost spěje k **singles**. Že bude žít každý sám, i když spolu budou mít děti, ale že budou žít v oddělených domácnostech.*

(Petra Hřebíčková si nacvičuje roli manželky, Právo, 13. 8. 2011)

*Navíc spousta zprvu vyložených **retro** kapel přichází se zajímavými nebo aspoň dobrými písničkami.*

(Choutky Liama Gallaghera z Oasis být jako Beatles vyvrcholily, MF DNES, 17. 3. 2011)

*Táhne se podél jednoho bloku a z venku vůbec nevypadá **supermoderně**.*

(Byli jsme v domě hraček z Toy Story, MF DNES, 28. 7. 2010)

*Jestli jste Tron a True Grit viděli těsně po sobě, tak to musela být jízda,“ smál se Bridges, když mu reportérka iDNES.cz vyprávěla, jak přebíhala z 3D projekce **hypermoderního** Tronu na komorní promítání coenovského westernu True Grit.*

(Depp s Angelinou Jolie v Paříži zastínili pracovitého Bridgese, Dnes, 6. 12. 2010)

*Že to může být hodně zajímavé dobrodružství, předvedl v té době i v **antihudebním** uskupení DG 307.*

(Magická, temná, hluboká, Respekt, 3. 1. 2011)

*Vše vrcholí na vernisáži výstavy **neodekadentního** umění s několika mazanicemi či papežem s krucifixem, na níž je jako jeden z exponátů také oběšený Lear.*

(Národní království Nebeské(ho), Týden, 21. 11. 2011)

Postupem času ale díky tomu rádio mohlo nalákat inzerenty na něco, o čem sní každá reklamní agentura: a sice, že dokáže přenést svobodomyšlnou „cool” náladu, jež je pro vysílání charakteristická, i na jejich produkty – byť se třeba jedná o něco tak banálního jako výroba betonu.

(Co poslouchá vaše koza, Respekt, 21. 3. 2011)

Prvotní význam anglického slova *cool* je *chladný, studený*. V českém jazyce se však užívá především při popisu vnitřního stavu člověka, v tomto případě nese význam *klidný, nevzrušený*.

Stavba se vlekla, dokončen byl až v roce 1986, jenže tou dobou byl už trochu „out“ – ve světě vrcholila postmoderna, ale tohle pořád připomínalo 70. léta.

(Krabice nedáme!, Respekt, 20. 6. 2011)

Společnost zaujímá postoj k různým skutečnostem podle toho, do jaké míry se hodnocená věc řídí současnými trendy. Výše citovaná ukázka naznačuje, že *out* jsou takové věci, které již nejsou v módě. Opačně se užívá též výrazu *být in*, tedy *řídít se aktuálními trendy* nebo *jít takzvaně s dobou*.

*Diváci si kupují **lifestylový** zážitek: podobně jako u speciálního parfému nebo bioslaniny jde o možnost vyjádřit vlastní individualitu.*

(Dnes přijedu na velbloudu, Respekt, 24. 1. 2011)

Lifestylový je výraz odvozený od slova *lifestyle*, životní styl. V současné době je kladen důraz na vše, co má styl, protože je módou patřit k nějaké skupině lidí či mít svůj

životní styl. Lidé si proto kupují lifestylové časopisy nebo volí oblečení podle svého lifestylu.

*Tuček nabyl postupně dojmu, že na rozdíl od jiných **newageových** terapeutických technik typu holotropního dýchání tantra opravdu nikomu nemůže ublížit a většině pomáhá.*

(Nic pro šovinisty, Respekt, 28. 2. 2011)

Podobně jako předchozí výraz, lifestylový, se chová i další přejímka. *Newage*, nebo-li *nový věk*, se jeví jako jedno z dalších módních slov současnosti. Ve zkoumaném vzorku textů se výraz vyskytoval vždy ve spojení s medicínou, novými technikami omlazování, kosmetickými zákroky apod.

*Je jasné, že když chce člověk kritizovat příběh o emancipaci znásilňované, týrané, **ultraobézni**, takřka negramotné šestnáctileté Afroameričanky, tak trochu riskuje, že bude označen za necitu.*

(Drahoušek z harlemu, Respekt, 31. 5. 2010)

*Kluci v kapele mi to potvrdili, protože mi říkali, že mi ten „**baby look**“ sluší.*

(Anna K.: Po slzách se vždycky rozední, Právo, 3. 11. 2011)

*Nejradši mám pohodlné, takzvané **streetwearové** oblečení a vůbec nejlep se cítím v džínách a bílém tričku.*

(Helena Zeťová: Nejsem ranačka, Právo, 11. 6. 2011)

Samotný výraz *streetwear* vznikl spojením dvou anglických slov *street* (ulice) a *wear* (obléci si). Český překlad tedy zní: *módní oblečení pro volný čas*. V českém jazyce se však užívá spojení *streetwearové oblečení*, v němž se zdá být výraz oblečení jako nadbytečný.

*„Večer v opravdu překrásném prostoru pojede ve stylu retro snímků ze 70. let. Je tedy požadován **dress code** americké ghetto 70. let,“ říká dramaturg společnosti Aerofilms Ivo Andrlé.*

(Prahu zasáhne Černej Dynamit, na pomoc přijede režisér dýdžej, MF DNES, 20. 1. 2010)

Dress code je výraz shrnující psaná, často i nepsaná pravidla pro oblékání v konkrétních příležitostech.

Manson se prý přestěhoval do L. A. proto, aby Rose potkal. Společně provokovali extravagantními outfity, Rose dokonce zpívala na jeho deskách.

(Rose McGowanová je duší rebelka, Právo, 4. 6. 2011)

Výraz *outfit* označuje oblek, který je určen pro konkrétní příležitost.

Patřili k hippies a prostředí, ve kterém vyrůstala, bylo hodně zvláštní.

(Winona Ryderová je zpátky, Právo, 9. 4. 2011)

Výraz *Hippies*, označující hnutí hlásající a svérázně naplňující ideál svobody a lásky, můžeme v současné češtině vidět též s počestěným pravopisem *hipís*.

Bývalá továrna průmyslníka Friedricha Wanniecka musela ustoupit plánům developerů, pro něž bylo jednodušší staré haly srovnat se zemí a místo nich postavit banální „shopping mall“.

(O snech a realitě, Respekt, 2. 8. 2010)

Shopping mall (nákupní centrum) nebo *shop* jsou výrazy, který se ve slovní zásobě českého jazyka začaly objevovat teprve v posledních letech. Obdobně se začíná užívat i výraz *dělat shopping* z původně anglického originálu *do some shopping*.

Nákupní středisko jako každé jiné a ani při vší snaze by člověk nepoznal, ve kterém je městě. Snad až pohled z okna „food-courtu“ prozradí, že je to Liberec, Soukenné náměstí v centru.

(Krabice nedáme!, Respekt, 20. 6. 2011)

Další výraz, přejatý opět z anglického jazyka, *food-court*, označuje prostor, kde je možné koupit si nejrůznější druhy občerstvení. Většinou zde funguje samoobsluha. Typickým příkladem jsou *food-courty* v nákupních střediscích, na letištích apod.

*Na letošním udílení hudebních cen Anděl jste se po šesti letech sešel na jednom **pódiu** se všemi bývalými kolegy z kapely Lucie.*

(David Koller: Na múzy nemůžete čekat, musíte je provokovat, Právo, 19. 3. 2011)

Poslední dobou se stává módním výraz *stage* - anglický protějšek slova *pódium*. Vyskytuje se především v souvislosti s konáním hudebních festivalů. Z toho důvodu je slovo *stage* povědomé spíše mladším generacím.

*Festival v ulicích počítá se dvěma pódii nazvanými podle štědrých sponzorů ArcelorMittal **stage** a Ostravar **stage**.*

(Hvězdy Colours vyjdou do ulic, lidem zazpívají zadarmo, MF DNES, 2. 6. 2011)

*V první polovině snímku sleduje přípravy tří vážených obyvatel provinčního městečka na **show** v lokální televizi v rámci oslav šestnáctého výročí svržení Ceauseska.*

(Kulturní servis, Respekt, 23. 5. 2011)

*Herec a moderátor Jan Kraus právě natočil pilotní díl nového pořadu určeného pro Českou televizi. Půjde o **talkshow**, do které s chce zvát mimo jiné hosty z ulice.*

(Krausovi v talkshow sekunduje Hejma, MF DNES, 19. 8. 2004)

*Takže (kromě toho, že chci jet teď s kapelou **miniturné** asi čtrnácti koncertů po Česku a Slovensku) spolu připravujeme projekt, takový souboj dvou orchestrů, hraní spolu a proti sobě.*

(David Koller: Na múzy nemůžete čekat, musíte je provokovat, Právo, 19. 3. 2011)

*Pražské Kongresové centrum se mělo 29. ledna stát svědkem **monsterkoncertu**, na němž by frontmani rockových skupin Foreigner, Toto a Nazareth zpívali své hity.*

(Rock se s klasikou nepotká. Koncert byl zrušen pro nezájem, MF DNES, 18. ledna 2010)

*Chtěl byste si zahrát v nějaké **megaprodukci**? - Se svými jazykovými neznalostmi se zahraničním produkcím moc nabízet nemohu.*

(Ivan Trojan: Muži to dnes mají složitě, Právo, 15. 10. 2011)

*Vzít si deku, pivo a vyrazit do letního kina, nebo dát přednost popcornu a klimatizovanému **multikinu**?*

(Letní scény ruínují multikina i počasí, MF DNES, 23. 7. 2004)

*Druhý disk aktuální **reedice** přináší dosud nezveřejněnou živou nahrávku Davisovy osmičlenné kapely (jejímž členem je mj. slavný kytarista Robben Ford) z festivalu ve francouzském Nice v červenci 1986.*

(Do nebes vynášené i zatracované Davisovo album Tutu vyšlo v reedici, MF DNES, 5. 7. 2011)

*Po Caesarovi, jehož jsem naposledy režíroval, za mnou přišlo plno lidí, kteří řekli, že jsou rádi, že konečně viděli Shakespeara s koncentrací na slovo a herecký výkon, a ne na vnější efekty a násilné **pseudoaktualizace**.*

(Martin Stropnický rozinky nevyzobává, Právo, 26. 11. 2011)

*V edici nakladatelství Labyrint FRESH také Tuček vydal sbírku **mikropovídek VKV** (velmi krátké vlny), povětšinou absurdně laděných o vztazích a mezilidském odcizení.*

(Nic pro šovinisty, Respekt, 28. 2. 2011)

*Nálada filmu se tak částečně přelije do oblíbeného amerického **subžánru** o ušlechtilých učitelích, probouzejících v zanedbaných dětech z předměstí zájem o vzdělání a práci na sobě.*

(Drahoušek z harlemu, Respekt, 31. 5. 2010)

***Billboardy** byly po celé republice a moc pomohla i Česká televize.*

(Anna K.: Po slzách se vždycky rozední, Právo, 3. 11. 2011)

Pojmenování osob

*Dlouho u nás přece platilo, že výtvarník se může prosadit jen tím, že jako živořící **outsider** trpělivě čeká, až ho někdo jednou – nejlépe po smrti – objeví a vynese na výtvarná nebesa.*

(Vstanou noví Sýkorové, Respekt, 14. 3. 2010)

*V žádném případě proto není prototypem angažovaného **insidera**, který chce ospravedlnit tantru před lidmi, kteří vůči ní mají předsudky.*

(Nic pro šovinisty, Respekt, 28. 2. 2011)

*Nedávno jsem měl chat. Tam se mě někdo zeptal na **skinheady** kališníky. – Což jsou typicky čeští **skinheads**, ne?*

(Daniel Landa je snílek a idealista, Právo, 29. 1. 2011)

Výrazem *skinheads* je označována skupina lidí, kteří se hlásí k určitému stylu života. Dělí se na mnoho subkultur, ale společným znakem je vyhraněný postoj ke společnosti, radikální názory a agresivní chování. Poznávacím znamením bývá vyholená hlava a zvláštní styl oblečení.

*Kromě toho návštěvníci uvidí dokumenty o jejich cestách po Japonsku a vystoupí mimo jiné také **propagátor** česko-japonských vztahů a podnikatel v cestovním ruchu Tomio Okamura.*

(Čeští rockeři podpoří zdecimované Japonsko charitativním koncertem, MF DNES, 17. 3. 2011)

*S filmem koketoval už od svých dvaceti, mluvit se o něm ale začalo až po ztvárnění jednoho z mladých drogových **dealerů** v krimidramatu *Alpha Dog* (2006).*

(Timberlake hraje první ligu, Právo, 3. 9. 2011)

*Může ho tak bez nadsázky poslouchat **squatter** i **manažer**, který si chce povolit kravatu.*

(Co poslouchá vaše koza, Respekt, 21. 3. 2011)

Méně známý výraz *squatter* označuje neoprávněného obyvatele či nelegálního usedlíka. Pravopis zůstává původní, oproti výrazu *manažer*, jehož pravopis byl již zcela počestěn.

*Přestože měli dobře rozjeté kariéry jako redaktoři České televize, zhruba před rokem se rozhodli odejít do služeb dvou politických **bossů**.*

(Z obrazovky k politikům, Právo, 5. 11. 2011)

Když jsem dostala nabídku, vůbec jsem neváhala, protože mi bylo jasné, že chci mít takového šéfa a chci pro něj pracovat.

(Z obrazovky k politikům, Právo, 5. 11. 2011)

Potenciální rakouští koproducenti zatím nabízejí režisérovi jen mladé televizní nádeníky.

(Překročit Rubikon, Respekt, 17. 1. 2011)

Proměnila až tu čtvrtou za film Telefon Butterfield 8, v němž hrála call girl hledající sebeúctu.

(Nezničitelný diamant, Respekt, 28. 3. 2011)

Z ještě nedávno drsného chlapíka s hárem se mění pod dohledem své nejnovější dvaadvacetileté přítelkyně, modelky a missky Elišky Boučkové, v rozněžněného milovníka.

(Vašek Noid Bárta se zase vrhne na box, Právo, 9. 4. 2011)

Dokonce nám obstarala au-pairky z Čech, ale neměly to s námi vůbec lehké.

(V Německu bych umřela, Lidové noviny, 22. 4. 2011)

Au-pair, aupair či ópérka je svobodná, bezdětná dívka, která odjíždí do zahraniční rodiny, aby zde pomáhala s domácností. Za výpomoc je jí poskytnuto ubytování, strava a kapesné.

Varšavanům se graffiti líbila a na internetu se o nich diskutuje: „Pěkně, neotřele a zábavně podaný Fryderyk,” chválí jednoho z autorů – Swiatopelka Karpinskiho – diskutér jménem raszid62.

(Tři miliardy do Chopina, Respekt, 14. 3. 2010)

„Na české grafitti scéně se pohybuje velké množství lidí spojených s uměním,” říká známý writer, grafik a výtvarný umělec Zdeněk Řanda, který tvoří pod pseudonymem Pasta Oner.

(Sprejeři míří z ulic do galerií, Právo, 22. 10. 2011)

Anglický výraz *writer* běžně chápeme ve významu spisovatel či textař. Ve spojení s graffiti však slovo označuje autora tohoto umění.

Kaláb je pod jmény Cakes, Spesh a především Point v graffiťácké komunitě legendou, jíž se mimo jiné podařilo „udělat“ (jak se malování spreji na zakázaná místa říká) řadu vlaků newyorského metra, což je mezi sprejery nejvyšší meta.

(Rozlučka s Pointem, Respekt, 20. 6. 2011)

*Myslím, že bychom v dnešní záplavě **pseudocelebrit** neměli tak snadno zapomínat na velké osobnosti našich dějin.*

(Pro Luděk Munzar miluje rozhlas, Právo, 9. 4. 2011)

*Úspěšný **bestsellerista** kdesi prohlásil, že má náměty na dalších dvanáct románů s Robertem Langdonem.*

(Tři miliardy do Chopina, Respekt, 14. 3. 2010)

*„Nedá se říct, že by mi Lucie nescházela, ale myslím, že splnila své...,” říká někdejší **lídr** seskupení – padesátiletý bubeník, zpěvák a skladatel Dacid Koller, kterého navíc akademici ocenili i jako nejlepšího zpěváka roku 2010.*

(David Koller: Na múzy nemůžete čekat, musíte je provokovat, Právo, 19. 3. 2011)

***Frontman** legendární kapely Olympic Petr Janda se nikdy nechlubil tím, že by v péči o dítě nějak významně exceloval.*

(Petr Janda se musí v péči o dítě polepšit, Právo, 21. 5. 2011)

*Devítiletá Valentýnka, jejímž otcem je **rocker** a frontman skupiny Kabát Pepa Vojtek, je prý rozená přírodovědkyně.*

(Vzpouřá Sabiny Laurinové, Právo, 4. 6. 2011)

*The Suburbs, třetí album kanadských **folkrockerů** Arcade Fire, se ovšem na tuto lákavou cestu nenechalo svést.*

(Iluze amerického předměstí, Respekt, 2. 8. 2010)

Letos láká na pražské hipopery Prago Union, izraelské ska Los Capartos, slovenský Presburger Klezmer Band, maďarské bluesmany Jack Cannon nebo polské alternativní rockery Plum.

(Rock pro lidi a ti druzí, Týden, 27. 6. 2011)

Slovenský rapper Rytmus, první oceněný večera, měl k sošce za klip roku nejbliž již před vyhlášením výsledků.

(Ceny Óčka mají Langerová a Deyl. Jednu si odnesl i Ruda z Ostravy, Dnes, 2. 12. 2010)

Kromě výše uvedené podoby slova se v českém jazyce setkáme též s podobou *rapper*, v níž je zachován původní anglický pravopis:

Americký rapper Pitbull, vlastním jménem Armando Christian Pérez, má za sebou drsnou minulost.

(Naložíme to nejlepší od Pitbulla, MF DNES, 29. 7. 2011)

Deska, která trvá jen něco přes půl hodiny, se poslouchá dobře. Starr však nikdy nebyl vyložený hitmaker.

(Ringo Starr je v dobré formě. Potěší a neurazí, MF DNES, 5. 2. 2010)

Setkání režiséra opulentních historických spektaklů a kýčovitých melodramat s temným noirovým materiálem cynických glosátorů americké společnosti slibovalo zážitek.

(Karneval mezi nudlemi, Respekt, 23. 5. 2011)

Tajemný blogger Ostravak Ostravski zamířil do televize.

(Ostravakovy „dřysty“ se prodaly do televize, MF DNES, 2. 1. 2007)

V kavárně pražského Švandova divadla pokřtil herec Michal Dlouhý novou knížku blogera Davida Hrbka s názvem Dvacet zářících drahokamů.

(Herec Michal Dlouhý pokřtil novou knížku blogera Davida Hrbka, MF DNES, 25. 10. 2010)

Bloger, původním pravopisem blogger, je autor článků, tzv. blogů, které se objevují na různých webových stránkách a slouží jako zápisníky. Samotný název vznikl spojením dvou anglických slov web a log, tedy webový zápisník.

*Prestižní ocenění americké filmové akademie pro nejlepší film za rok 2009 získá podle českých **bookmakerů** s největší pravděpodobností megahit Avatar režiséra Kamese Camerona.*

(Pro bookmakery je jasný favorit Avatar, MF DNES, 8. 2. 2010)

*Zlatý hlas z Prahy, jak se v německojazyčných zemích české **star** přezdívá, byl i na střeční premiéře v Berlíně.*

(Gottova Včelka Májka zachránila ve filmu o Bushidovi rapperův koncert, MF DNES, 5. 2. 2010)

*Hiphopové **superhvězdy** se po sedmi letech vrací do česka.*

(Kulturní servis, Respekt, 31. 5. 2010)

*Nový snímek Dannyho Boyla 127 hodin se po většinu času odehrává ve skalní průrvě. V ní obrovský balvan uvěznil mladého **bikera** a lezce Arona Ralstona (James Franco), když mu o stěnu v pouštním kaňonu v Utahu skřípl pravou ruku.*

(Vražedný triumf vůle, Respekt, 24. 1. 2011)

2.4 Terminologizace slovní zásoby

V předchozí kapitole jsme se zmínili o internacionalizaci slovní zásoby. Na tuto problematiku navážeme výskytem termínů v české slovní zásobě.

Je všeobecně známo, že rozvoj jednotlivých sfér společenského života probíhá v současnosti přímo hektickým tempem. Rozvoj společnosti a současně složitost lidského myšlení proto vyžaduje též odpovídající úroveň vyjadřování. V důsledku rozvoje vědy, techniky, sportu a kulturních odvětví se české lexikum obohacuje o velké množství odborných výrazů. Proces terminologizace hraje v oblasti české slovní zásoby důležitou roli.

V souvislosti s tím, jak se věda a technika stále více uplatňují v životě současné společnosti, se stoupajícím zájmem nejširších vrstev obyvatelstva o ně a se stále vyšší odborností ve všech pracovních oborech pronikají mnohé odborné termíny mimo svou úzce odbornou oblast a ztrácejí tam svůj původní charakter odborných termínů (Cuřín, 1981). Determinologizace slovní zásoby tak neustále působí na velké množství odborných slov, ovšem je těžké postihnout moment, kdy se konkrétní výraz přesouvá z jedné oblasti slov do druhé. Takovou skutečnost nelze v dynamické soustavě slov zachytit, takže se v některých případech nemůžeme spolehlivě opřít ani o aktuálně vydané slovníky.

Ve vybraném vzorku statí se vyskytovaly odborné výrazy českého původu, ale z důvodu silných kontaktů se zahraničím šlo především o lexikální jednotky cizí. Autoři článků užívali přejatých termínů ve velké míře. Jejich volbu je možno chápat v některých případech pouze jako záležitost módy. Většinou však byla kritériem snaha o přesnost ve vyjádření a též nezatíženost druhotnými významy.

Pro češtinu je přejímání některých termínů výhodné také z důvodu jazykové ekonomičnosti. Tak např. je jednodušší tvořit odvozeniny od slova *bestseller* nežli od domácího ekvivalentu *nejprodávanější kniha*. Podobných výrazů je v české slovní zásobě celá řada a podle analyzovaného materiálu je patrné, že uživatelé často dávají přednost právě jednodušším cizím výrazům.

Zkoumaný vzorek tiskovin byl bohatý na termíny z oblastí informačních a komunikačních technologií, což je téma, které se dotýká většiny z nás. Nežádka se však setkáme též s odbornými výrazy z jiných oblastí lidské činnosti. Početnou skupinu zastupují slova pojící se k hudbě, filmu a obecně ke kultuře. Zde je však třeba

připomenout, že výběr zkoumaných článků je zaměřen právě na kulturní rubriku. Je tedy zřejmé, že termíny z tohoto oboru činnosti člověka se budou vyskytovat poněkud častěji.

Excerpovaný materiál byl bohatý především na výrazy označující různé hudební styly. Zde se ve všech případech jednalo o slova přejatá, nejčastěji z anglického jazyka. Důvodem je internacionální povaha těchto slov. Pro nezasvěcené do hudební teorie je většina výrazů neznámá, proto jsou níže uvedené ukázky krátce okomentovány.

Další početnější skupinu tvořily termíny z již zmíněné oblasti informačních a telekomunikačních technologií. Právě v těchto oborech probíhá obohacování českého lexika o termíny nejdynamičtěji. V následujících ukázkách jsou zachyceny některé výrazy označující novinky ve světě osobních počítačů, mobilních telefonů, ale i jejich příslušenství.

Termíny, které dnes zaplavují domácí lexikum, často nejsou zachyceny ve slovnících. Většinou jsou psány původním pravopisem (*drum 'n' bass*, *noise* apod.). Pro většinu z nich neexistuje ani český ekvivalent.

Na stránkách tisku se obecně vyskytovalo velké množství terminologických pojmenování, v následující části však uvádíme pouze jejich výběr.

Počítače a jejich příslušenství

*V praxi to vypadalo tak, že herec během natáčení nosil zelený oblek a chodil na chůdách, aby vypadal vyšší (pročež si zvrtnul kotník). Maskéři mu líčili jen hlavu, kostým včetně pláště vznikl za pomoci **computeru**.*

(O Alence jinak: Jak Burton zvyšuje hlavy a proč nechce být jako Avatar, MF Dnes, 8. 2. 2010)

Pravopis slov přejatých je v mnoha případech nejednoznačný. Slova a slovní spojení citátová si zachovávají svůj původní pravopis, zčásti i výslovnost (Filipec, 1985). Někdy se však setkáme s rozkolísaným pravopisem, což dokazuje i následující ukázka:

*Měl jsem ucho na kameni a slyšel, jak kámen přemýšlí, jak v něm jakoby tiká. - Jako když pracuje „**kompjútr**“?*

(Mluvit se dá úplně se vším, Právo, 27. 8. 2011)

*Tune-Yards ve své hudbě kombinuje jednoduché písničkářství s novými technickými možnostmi – vlastní hlas sampluje, smyčkuje za vydatné pomoci **laptopu** – v působivý celek.*

(Kulturní servis, Respekt, 9. 8. 2010)

*Další školy v Olomouckém kraji se rozhodly, že v horizontu pár let vymění všechny sešity a učebnice za **notebooky**.*

(Školy chtějí zrušit tabule či sešity a nahradit je notebooky, MF DNES, 1. 11. 2010)

S rozvojem informačních a komunikačních technologií přichází stále další novinky a s nimi samozřejmě i nová pojmenování. Český trh nabízí poměrně širokou nabídku osobních počítačů. Kromě výše zmíněných se dále jedná o „příbuzné“ *netbooky*, které jsou typické svými menšími rozměry nežli klasický notebook. Nabízí proto snadnější manipulaci, ale především přístup na internet, což se odráží již v samotném pojmenování přístroje. Další subkategorií notebooků jsou tzv. *ultrabooky*, jejichž předností je lehký a velmi tenký obal.

*Záznam z vystoupení skupiny bude zaznamenán na **iPad**, další populární přístroj, jenž proslavil firmu s nakousnutým jablkem ve znaku.*

(Steve Jobs se dočká hudební pocty, zaznamená se na iPad, MF DNES, 27. 10. 2011)

Multimediální počítač, *iPad*, umožňuje práci s nejrůznějšími multimediálními formáty, jako např. hudba, video, časopisy, knihy apod. Podobným zařízením je i *iPhone*, nabízí však více funkcí. Propojuje přehrávač multimédií, mobilní telefon a též připojení k internetu.

*Na to jsem zvyklá akorát tak u synova **iPhonu**, ale nečekala jsem to u tance.*

(Lucie Bílá: Vrchol mě teprve čeká, Právo, 5. 11. 2011)

*Zimmer je ryzí konceptualista, kterého – kromě novinek na trhu s hudebním **hardwarem** a **softwarem** – zajímá především to, co jeho hudba znamená, jaký smysl nese.*

(Konceptualista v Hollywoodu, Respekt, 9. 8. 2010)

Hardware je výraz, kterým se v angličtině původně označovalo železářské zboží. V počítačové terminologii je však význam odlišný. Zahrnuje veškeré technické vybavení a příslušenství počítače. Software naopak označuje veškeré programové vybavení počítače umožňující provádění různé operace.

*Ideální příležitost pro produkt, který by na miniaturním **hard disku** pojal velké množství dat, zároveň by posluchači nabídl jednoduchou a rychlou obsluhu (pomocí scrollovacího kolečka se k jakékoli z tisíců možných písní šlo dostat na tři kliknutí) a nesl punc střídmeho designu a módní věcičky, což u Applu bylo vždy samozřejmostí.*

(Dnes budu tančit sám, Respekt, 17. 10. 2011)

*Plánují kratší EP, nové turné a popřípadě další prodej živých nahrávek bezprostředně po koncertě, které nabízejí fanouškům na vybraných akcích na **flash disku**.*

(Kulturní servis, Respekt, 9. 8. 2010)

Flash disk je výraz, který označuje paměťové zařízení nahrazující v současné době starší diskety. Výhodou je jednoduché ovládání a nahrávání přes USB směrnicí. Flash disk se brzy stal oblíbeným pomocníkem mnoha uživatelů počítače, a tak je nasnadě, že se dvouslovný výraz brzy dočkal univerbizovaného pojmenování *fleška*, viz. následující ukázka:

*A když dám všechny písničky dohromady, kopíruju je na **flešku** a v rozhlase pak namluvím už jen texty.*

(Josef Zíma: Připadám si jako dinosaurus, Právo, 30. 4. 2011)

*Vystupuju pořád a určitě bude na podzim koncert s křestem nového **CD** v Praze v Lucerna Music Baru.*

(Anna K.: Po slzách se vždycky rozední, Právo, 3. 11. 2011)

*Sháníme na to peníze a myslím, že **DVD** vznikne už brzy.*

(Anna K.: Po slzách se vždycky rozední, Právo, 3. 11. 2011)

*Deska Takže dobrý by měla vyjít i v podobě **digipacku** s kresbami k jednotlivým písničkám a vinylu.*

(Takže dobrý, hlásí Mňága z nové desky, MF DNES, 8. 2. 2010)

Digipack (též digipak) je termín, který označuje papírový obal na CD nebo DVD. Svým vzhledem připomíná knihu, oproti klasickému plastovému obalu je tento více náchylný na poškození.

*Mohl buď volit z dosluhujících discmanů, které přehrávaly i **MP3** soubory, nebo se poohlédnout po digitálních zařízeních, jež měly mizivou kapacitu, špatnou skladnost a rychle se vybíjela.*

(Dnes budu tančit sám, Respekt, 17. 10. 2011)

MP3 je v počítačové terminologii označení formátu, který slouží k přenosu zvukových souborů, tedy písní či mluveného slova. Podobně se chová formát MP4, který navíc umožňuje přenos videosouborů.

*Zvláštní důraz kladou na skladbu **playlistu**: do sluchátek volí jiné – srdci bližší – skladby, než které si pouštějí na domácím stereu v přítomnosti ostatních.*

(Dnes budu tančit sám, Respekt, 17. 10. 2011)

*Naučil posluchače brouzdat se v hojnosti písní všech žánrů i historických ér pomocí funkce náhodného výběru „**shuffle**“.*

(Dnes budu tančit sám, Respekt, 17. 10. 2011)

*Význam anglického slova *shuffle* je promíchat, zamíchat karty apod. Ve spojení s přehráváním hudebních souborů se tohoto výrazu užívá k přehrávání náhodně zvolené písně.*

*Již počtvrté se na **internetu** objevují dokumenty, které byly nominované nebo oceněné v rámci Českého lva.*

(„Lví“ dokumenty jsou na internetu. V nabídce je vítěz i Nickyho rodina, MF DNES, 5. 3. 2012)

Internet je pojmem současné společnosti. Jedná se o vzájemnou komunikaci počítačů díky protokolům TCP/IP. Hlavní myšlenkou užívání internetu je zjednodušení mezilidské komunikace a zároveň urychlení předávání informací mezi uživateli.

*Základem testovací verze **webu** pro registrované fanoušky je zatím námět prvního dílu ságy Harry Potter a kámen mudrců, v níž si mohou uživatelé otevřít účet Gringottovic banky, projít Příčnou ulicí v Londýně, a dokonce si koupit hůlku.*

(Potterovský web je pro fanoušky zatím jen obchod s kouzly, MF DNES, 22. 8. 2011)

Web je výraz, který označuje celosvětovou síť dokumentů dostupných na jednom webovém serveru (internetové stránce).

*Český snímek Alois Nebel možná bude usilovat i o Oscara pro nejlepší animovaný film. Informoval o tom americký **blog** The Wrap.*

(Alois Nebel bojuje se Šmouly a Medvídkem Pú o nominaci na Oscara, MF DNES, 14. 10. 2011)

*Novým tandenem dramaturgů je nachází přesně v duchu **facebookové** generace: na hudebních blozích a internetových magazínech.*

(Co poslouchá vaše koza, Respekt, 21. 3. 2011)

*Nakonec se nejočekávanější deska roku objevila na webu coby placený **download** ještě o den dříve.*

(Vydestilovaná hudba, Respekt, 28. 2. 2011)

V české počítačové terminologii existuje vedle termínu *download* také domácí ekvivalent – substantivum *stahování*. Pro samotný proces se užívá výrazu *stahovat*, často se ale objevuje též anglický výraz s českým zakončením *downloadovat*

*V Plzni občané zase posílají **e-maily** zastupitelům, a tento týden dokonce vyrazí protestovat do ulic.*

(Krabice nedáme!, Respekt, 20. 6. 2011)

Čtyřdenní vstupenky na jubilejní desátý ročník jsou k dostání ve všech pobočkách sítě Ticketpro, v e-shopu na www.colours.cz a v kamenné prodejně Oriental v Ostravě.

(Nová hvězda Colours of Ostrava: John Lydon přiveze Public Image Ltd., MF DNES, 17. 3. 2011)

*Na rozjetí webu však také závisí vydání **elektronických knih** o Harrym Potterovi, které se budou prodávat výhradně přes tento portál – to byl ostatně prapůvodní záměr Rowlingové. Jenomže dokud nebude funkční Pottermore.com, nebudou ani **e-knihy**.*

(Spuštění stránek, na nichž závisí prodej e-knih o Potterovi, vážne, MF DNES, 28. 2. 2011)

*Moc mi pomáhaly třeba krásné **SMS** od Barunky Basikové, které jsem si četla pořád dokola, a také od Marty Kubišové, která mi psala neuvěřitelně krásná slova, na která nikdy nezapomenu.*

(Anna K.: Po slzách se vždycky rozední, Právo, 3. 11. 2011)

*Pořad bude do jisté míry také interaktivní, jeho pravidelnou součástí bude divácká **mms** a sms soutěž.*

(Talkshow Vodopád bude o játrech a ledvinách, MF DNES, 2. 8. 2005)

Terminologie v oblasti kultury

*Architektonická teorie má pro takový prefabrikovaný architektonický prostor název „**junk space**“ čili zhruba „brak“.*

(Krabice nedáme!, Respekt, 20. 6. 2011)

*Vedle Reginy Spektor přibyla do **line-upu** Colours další dvě velká ženská jména: Mori Karabasi, okouzující izraelská zpěvačka přirovnávaná k Marize či Yasmin Levy, a Maria Kalaniemi, virtuózní finská akordeonistka.*

(Další velké jméno programu Colours of Ostrava zní Regina Spektor, MF DNES, 1. 4. 2010)

Line-up, psáno též lineup, je opět jednou z novějších přejímek z anglického jazyka. Volně bychom tento výraz přeložili jako seskupení lidí, kteří patří do určité hudební skupiny.

*Jeho knížka je totiž chytřejší než Brownův světový **bestseller** a neomílá stokrát předtím literárně přežvýkané spekulace o svatém grálu či templářích, jak to činí Brown (nebo ještě před ním, abychom zůstali na půdě historické detektivky, Bernard Knight v *Hrozivém tajemství*.)*

(Záhada Tycha Brahe předčí i Brownovu Šifru, Dnes, 4. 11. 2010)

*Na natáčení **dabingu** herec dokonce jezdil městskou hromadnou dopravou, aby zůstal stylový, i když jinak rád používá svůj nový vůz s automatickou převodovkou.*

(Viewegh, Stašová, Vacek, Svěrák: Proč propadli ekologii, Právo, 21. 5. 2011)

Slovo *dabing* je přejato z anglického *dubbing*. Jde o proces, při němž je jazykový projev herce namluven někým jiným.

*Říkala jsem si, že by to bylo skvělé, kdyby se to povedlo. Ale moc jsem v to nedoufala, protože jsem věděla, že na **castingu** bude spousta krásných černovlasých žen s cikánskými rysy.*

(Radka Pavlovčinová tančí z radosti i ze smutku, Právo, 21. 5. 2011)

*Casting je proces, při kterém se vybírá vhodný kandidát pro obsazení určité role pro film, reklamu apod. Druhým kolem, do něhož postoupí jen ti nejlepší z castingu, je tzv. *callback*.*

*Zimmerovy **soundtracky** tak jsou mimořádně názorné a někdy otrocky doslovné.*

(Konceptualista v Hollywoodu, Respekt, 9. 8. 2010)

*Druhá polovina 90. let Muka zastihla jako sólového zpěváka, který proto, aby písně mohl prezentovat v televizi na **playback**, neváhal navštěvovat estrádní pořady typu *Novot*.*

(Schodiště Petra Muka, Respekt, 31. 5. 2010)

Playback je způsob reprodukce písně, při čemž nástroje hrají na živo, ale zpěvák pouze naznačuje zpěv. Opakem takové produkce je *live* vystoupení, kde interpret zpívá přímo před zraky diváků. Střední proud tvoří tzv. *halfplayback*. Tento výraz vysvětluje následující ukázka.

*A když není živá hudba, vezmu si cédečko a zpívám na **halfplayback** čili živě na natočené orchestrální základy.*

(Josef Zíma: Připadám si jako dynosaurus, Právo, 30. 4. 2011)

*Netradiční **road movie** režiséra Roberta Sedláčka přitom vypráví ryze aktuální příběh manažera krachující banky Libora (Igor Chmela), po němž jde policie kvůli miliardovým únikům.*

(Takový sympatický tunelář, Respekt, 17. 10. 2011)

Road movie označuje filmový žánr, ve kterém – jak naznačuje samotný název – hlavní hrdinové cestují autem, při čemž zažívají různá dobrodružství.

*Sebelepší speciální efekty by ale z Arabely neudělaly tak oblíbené dílko, kdyby neměla oporu ve dvou pilířích: v klasických pohádkách a v absurditě **crazy komedií**.*

(Z princezny socialistickou ženou, Týden, 29. 8. 2011)

*Děj přesunul ze soudobého Texasu do severní Číny devatenáctého století a z černobílého **thrilleru** udělal frašku s prvky grotesky.*

(Karneval mezi nudlemi, Respekt, 23. 5. 2011)

Thriller je filmový žánr, knihy nebo seriálu, jehož úkolem je vzbudit u diváka nebo čtenáře silný zážitek, napětí a emoce. Někdy je chybně zaměňován s *hororem*, který navíc vzbuzuje pocit strachu.

*Zprvu dávala najevo, že nic horšího ji nemohlo potkat, ale pro mě to bylo jedno z nejpříjemnějších setkání s herečkou, která se po řadě filmových rolí objevila v seriálu **Okresní přebor** nebo v **sitcomu** *Profesionálové*.*

(Marika Procházková soutěží, ale nesoupeří, Právo, 19. 2. 2011)

Situační komedie, *sitcom*, je komediální žánr, v němž vystupují postavy, které neprochází žádnými změnami, jejich charakter zůstává nezměněný. Komediálnost je založena na zápletkách z obyčejného prostředí, jako např. škola, domácnost, pracoviště atd. Vše je podtrženo vtipnými dialogy.

Došlo mi totiž, že už nikomu nemusím dokazovat, že něco umím, což je moc příjemný,“ přiznává spokojeně Justin, který se jen letos představí ve dvou povedených komediích a jedné thrillerové sci-fi.

(Timberlake hraje první ligu, Právo, 3. 9. 2011)

Ravenhill si vysloužil pověst skandalisty jako zakladatel tzv. coolness dramatiky.

(Teroristé, sex a Matonoha, Týden, 26. 9. 2011)

Coolness dramatika je typ dramatu, jímž chce autor šokovat diváka, a to především drastickými prostředky. Hlavními postavami jsou proto zvrhlíci, homosexuálové a další osobnosti, které společnost nerada přijímá.

Mimochodem stejný film v mládí zbožňoval i Martin Scorsese, který teď s Kingsleym točí svůj první 3D film.

(Ben Kingsley: Říkejte mi sire, Právo, 29. 1. 2011)

Trojdimenzionální – neboli 3D film je druh filmu, který umožňuje divákovi sledovat obraz v trojrozměrném prostoru. V souvislosti s rozvojem této technologie známe již i 3D kina nebo 3D televize.

„Na české grafitti scéně se pohybuje velké množství lidí spojených s uměním,“ říká známý writer, grafik a výtvarný umělec Zdeněk Řanda, který tvoří pod pseudonymem Pasta Oner.

(Sprejeři mífí z ulic do galerií, Právo, 22. 10. 2011)

Grafitti je druhem výtvarného umění, které využívá různých technik nanášení barev spreji neby fixy. Bývá spojován s kulturou hip hopu. V současné době je řazen k dalším projevům streetartu.

Švéda je také autorem maleb, fotografií, instalací, videoartu, což je nyní všechno k vidění v The Chemistry Gallery, k tomu výtvarník přidává zbrusu nové kousky, které zapadají do snahy malostranské galerie představovat co nejsvěžejší výtvarná díla.

(Kulturní servis, Respekt, 20. 6. 2011)

Videomapping je nový fenomén – a Češi se v něm úspěšně hlásí o slovo.

(Orloj se opět „zmapuje,“ Týden, 5. 9. 2011)

Videomapping označuje nový směr umění. Využívá se při něm audio-vizuálních projekcí, které se promítají nejčastěji na fasády domů nebo interiéry. Videomapping nabízí jiné vnímání perspektivy, kdy například ze zdí vylétávají cihly, záhy se roztrhají okna a nakonec celý dům shoří. Realita je tak vystřídána virtuálními scénami.

*Let's dance Chopin – to bude série koncertů či **happeningů**, na kterých budou mladí lidé tancovat samplu inspirované Chopinovými mazurkami či polonézami.*

(Tři miliony do Chopina, Respekt, 14. 3. 2010)

*Slovník spisovné češtiny vysvětluje význam slova *happening* jako *příležitostné shromáždění či setkání*. Některé slovníky však výraz vysvětlují jako používání netradičních prvků v umění, v tomto případě se tedy jedná o zvláštní způsob uměleckého výrazu, který vzniká přímo před zraky diváků. Sami diváci jsou přitom součástí happeningu, jsou též jeho aktéry. Podobným, často zaměňovaným výrazem, je *performance*. Performance je též chápána jako druh ztvárnění uměleckého díla, ale v tomto případě divák není aktérem děje.*

*Tři dny zde bude bavit taneční site-specific skupiny 420People. První zářijový den pak skupina Spam rozsvítí a rozpohybuje fasádu Nové scény svoji laser-audio-video **performancí**.*

(Na úvod sezony se Nová scéna roztančí a rozzáří laserovou show, MF DNES, 25. 8. 2011)

*Zvýšené pozornosti se dočkala kolekce **coververzí** Songs We Should Have Written, Firewater na ní v odpovídajících aranžích upravili skladby od Beatles, Rolling Stones, Toma Waitse nebo Johnnyho Cashe.*

(Kulturní servis, Respekt, 2. 8. 2010)

*Loňské album Blood Like Lemonade znělo hodně jako návrat ke kořenům. Připadalo mi ale, že jste na něm vyextrahovali to nejlepší z minula a dali tomu novou tvář, takové **downtempo** model 2010.*

(My sami jsme jako voda, Týden, 26. 9. 2011)

*Downtempo je výraz, který označuje styl pomalé pohodové elektronické hudby. Opakem je pak **uptempo**, analogicky tedy svižnější, živý styl hudby.*

*„Formace vznikla v roce 1978 po rozpad Sex Pistols a nabídla zvuk zcela vzdálený punkovým výkřikům: více experimentální, založený na pomalejších temných basových rytmech, spojující avantgardní rock, dub, reggae i **noise**,“ říká ředitelka a dramaturgyně festivalu Zlata Holušová.*

(Nová hvězda Colours of Ostrava: John Lydon přiveze Public Image Ltd., MF DNES, 17. 3. 2011)

Noise je jedním z hudebních žánrů, který je založen na šumu a zvukové agresi. Projevy tohoto žánru jsou arytmičné, nepodobají se žádnému z jiných stylů. Je považován za jeden z nejagresivnějších hudebních stylů vůbec.

*V tomto ohledu obě hlavní vítězky, Beyoncé i Taylor Swiftová, přesně odpovídají stavu americké **popmusic**, kterou na jedné straně linkuje černá hudba, na straně druhé odkazy k tamní bílé „lidovce“, tedy country.*

(A Grammy získává... Kdo? Kdože?, MF Dnes, 1. 2. 2010)

*Výraz **popmusic** existuje v české slovní zásobě vedle domácího ekvivalentu **populární hudba**. Stále častěji se však dává přednost výrazu přejatému, a to především kvůli jeho jednoduššímu užití.*

*Z různých tanečních žánrů, které se učila, ji nejvíce pohltilo **contemporary**.*

(Radka Pavlovčinová tančí z radosti i ze smutku, Právo, . 11. 2011)

*Pětice, inspirovaná **postpunkem**, **country rockem** či **britpopem**, vznikla v americkém státě Ohio v roce 1999 a brzy se přesunula do newyorského Brooklynu.*

(Po Obamovi zahrají i Praze, Týden, 15. 8. 2011)

Na hudební scéně se v současné době objevuje mnoho nových hudebních stylů, vznikají však též odnože, které se inspiřují staršími žánry. Spojením *rocku* a *country* vznikl sub-žánr *country rock*, reprezentovaný např. Bobem Dylanem. Jinou odnoží alternativního rocku je tzv. *britpop*, který se nechal ovlivnit britským kytarovým popem.

Zkoušeli hip hop kombinovat s rockem, stejně tak do své tvorby začlenili reggae nebo podobné styly.

(Hip hop z videoher, Reflex, 27. 5. 2010)

Přestože po poslechu desky Heligoland musí i největší fanoušek přiznat, že hudební území trip hopu už bylo zřejmě jednou provždy prozkoumáno, není to trpký poznatek.

(Massive Attack na novém albu hypnotizují i nez nových triků, MF DNES, 8. 2. 2010)

Hip hop je hudební žánr, který se skládá z několika složek. Základem je DJ, který mixuje hudbu, doprovází ho rapper svými verši. Hudba bývá spojována též se zvláštním druhem tance breakdance nebo grafickým projevem graffiti. Později vznikly další příbuzné žánry, jako např. trip hop, který je oproti klasickému hip hopu více instrumentální.

Styl *reggae* vznikl na Jamajce, inspiřován jazzem a soulem. Texty se tematicky týkaly zábavy, alkoholu, ale též sociální kritiky.

Dokázali své kompozice obohatit mimo jiné vlivy krautrocku nebo vážné hudby a v jejich nástrojovém obsazení najdeme smyčce, dechy i přednatočené pasáže terénních nahrávek.

(Kulturní servis, Respekt, 17. 1. 2011)

Krautrock označuje experimentální hudbu, která vznikala převážně v Německu v 70. letech. Tento styl vychází z experimentální hudby a funku.

Již poněkoliáté se do České republiky vrací brooklynské indiefolkové trio Polite Sleeper.

(Kulturní servis, Respekt, 7. 2. 2011)

*Její album Peřiny z vody vlastně dokonale odpovídá termínu **nu-folk**, ve kterém je dovoleno naprosto vše, co je potřeba k dosažení optimálního výrazu autora/interpreta a co se nezastaví před žádnou formální hranicí v instrumentaci, výrazu nebo hudebních vlivech.*

(Nové album písničkářky Žofie Kabelkové překračuje všechny meze, MF DNES, 11. 2. 2010)

Výraz *folk* vysvětluje *Slovník spisovné češtiny* jako žánr populární hudby opírající se o lidové tradice. V současné době bývá tento výraz často zaměňován s přejatým výrazem *contemporary* nebo *modern folk*.

*„Stylově to není **breakbeat** nebo **drum´n´bass**, ale mnohem víc rovné beaty a osmibitové zvuky,“ přibližuje hlavní rozdíly své sólové desky od toho, co jsme od ní mohli doposud slyšet, sama zpěvačka.*

(Zpěvačka Jitka Charvátová bude na sólovce melodičtější než Skyline, MF DNES, 8. 1. 2010)

Breakbeat je výraz, který v hudbě popisuje rytmiku skladby. Zároveň se jím označují také skladby taneční hudby, které mají blízko hip hopu drum and bass.

Drum and bass, často psáno též *drum´n´bass* je styl elektronické hudby, který se poprvé objevil v 90. letech 20. století. Hlavní roli zde hraje instrumentální hudba, které dominují bubny a basy.

*„**Rock´n´roll** a to, co se z něho stalo, to už nedosvede, a proto nejsme **rock´n´rollová** skupina, ale společnost,“ vysvětlil tehdy natěšeným a zklamaným punkerům baskytarista Jah Wobble, který s Johnnym Rottenem a kytaristou Keithem Levenem v té době *Public Image Ltd.* tvořil.*

(Nová hvězda Colours of Ostrava: John Lydon přiveze *Public Image Ltd.*, MF DNES, 17. 3. 2011)

Rock´n´roll, počestěným pravopisem *rokenrol*, je označení pro hudební žánr, který vznikl v 50. letech v USA. Později začal stále více ovlivňovat moderní populární hudbu a pod názvem *rock* se rozšířil do celého světa. V dnešní době patří rock mezi nejoblíbenější hudební styly.

*Nabitý víkendový program pro děti i jejich rodiče slibuje divadelní představení, koncerty, hudební a taneční workshopy, dílny filmové animace a **beatboxu**, s nimiž opanuje nejen sál, ale celé pražské divadlo Minor.*

(Svěží vítr ve strunách, Týden, 26. 9. 2011)

Beatbox je další přejímkou z anglického jazyka a označuje způsob vyjádření zvuků, přičemž jediným nástrojem jsou ústa.

*Stejně jako v minulosti je hudba Sade na novém albu směsicí britského soulu, popu, **rhythm 'n' blues** i ohlasů jazzu a rocku.*

(Sade se vrací po deseti letech, poslechněte si s čím, MF DNES, 5. 2. 2010)

Rhythm and Blues, zkráceně R&B je označení pro populární hudbu, kterou původně tvořili Afroameričané. V současné době však splývá s jinými styly a stejně jako další žánry podléhá komerci.

Závěr

Záměrem mé diplomové práce bylo nastínit, které z tendencí slovní zásoby se v současnosti projevují nejzřetelněji. Zároveň jsem si položila otázku, které výrazy jsou preferovány, zda dáváme přednost domácím lexikálním jednotkám či cizím ekvivalentům a jaké problémy tyto jevy provází.

Materiál pro svou práci jsem sbírala od listopadu 2008, ale využila jsem též dříve vyšlých statí. V práci jsou tedy zachyceny výrazy, které se vyskytly v českém tisku od roku 2004 do ledna 2012.

Lexikum obecně je vždy obrazem toho, v jaké společnosti se vyvíjí. Nejinak je tomu i se současnou českou slovní zásobou. Ta je ovlivňována stále se rozvíjející společností, především zdokonalováním různých vědních oborů a vzrůstajícím počtem lidí s vysokoškolským vzděláním, kteří mají stále vyšší potřeby. A tak cestují, studují a pracují v zahraničí, jsou ovlivňováni ostatními kulturami a hledají nové způsoby relaxace.

Tato skutečnost se odráží na české slovní zásobě výskytem nápadného množství slov přejatých, která pronikají v současné době zejména z angličtiny, a též vysokou frekvencí odborných výrazů. Na druhou stranu je však třeba mluvit i o tom, že se z českého lexika pomalu vytrácí výrazy knižní. Podle analýzy excerpovaných statí se čím dál častěji objevují slova hovorová a dokonce i hanlivá, ač bylo čerpáno ze seriózního tisku. Obecně se projevují snahy o zjednodušování v jazykovém systému. To dokládá například i přítomnost hojného počtu univerbizovaných jednotek v textech.

Čeština disponuje několika slovníky, které popisují a vysvětlují její lexikum. Přesto se setkáme s mnoha výrazy, především univerbismy a též výrazy hovorovými, které dosud nebyly ve slovnících zachyceny. V této souvislosti je však třeba zmínit v nedávné době vydaný *Slovník současné češtiny* (2011), který přehledně popisuje dnešní slovní zásobu a především zachycuje výrazy, jenž se v češtině užívají teprve krátce.

Přítomnost mnoha hovorových výrazů dokazuje tvrzení, že slovní zásoba je do velké míry ovlivňována vyjadřováním běžné každodenní komunikace. Zde je na místě podotknout, že nejčastěji bylo užívání hovorových výrazů zaznamenáno v rozhovorech, zatímco v člancích, jako jsou zprávy či oznámení, byly užity výrazy spisovné.

Hovorová slova se nejběžněji týkala pojmenování osob, z hlediska příslušnosti ke slovním druhům pak byla nejčastější slovesa. Ze zjištění vyplývá, že ve slovní zásobě probíhá proces zhovorování spisovného jazyka ve velké míře, což souvisí s celkovou demokratizací jazyka.

Kromě zhovorování lexika se demokratizační tendence projevuje též univerbizací. Z analýzy písemného materiálu vyplývá, že nejčastěji se tvoří univerbizované jednotky příponou *-ák* nebo *-ka*. Nalezené výrazy jsou shrnuty podle významu do tématických skupin, z nichž nejbohatší je kultura. Z tohoto zjištění ovšem nelze vyvodit závěr, že v této oblasti je česká slovní zásoba na univerbismy nejbohatší. Důvodem je tématicky omezený výběr článků. Podle vysoké frekvence užití univerbismů však lze předpokládat, že takové jednotky vznikají i v dalších významových okruzích slovní zásoby.

Odborná literatura však klade důraz především na přejímání cizích slov a s tím spojenou tendenci internacionalizační. Na základě analýzy lze s tímto tvrzením souhlasit, neboť excerpovaný materiál skutečně obsahoval velké množství slov přejatých z jiných jazyků. Na předním místě stojí bezesporu angličtina, je však třeba připomenout také např. italštinu, která se promítá v oblasti gastronomie, módy, dále francouzštinu aj. Není třeba dále rozvádět skutečnost, že nejvíce slov v současné době přejímáme z angličtiny. To je považováno již za samozřejmost.

Zajímavé však je povšimnout si, že se z angličtiny přejímají nejen samotná slova, ale též gramatické přípony a jiné prostředky. Příkladem takového užití je název nahrávky *Hastrmans, Tatrmans and Bubáks*, což na čtenáře jistě působí novátorským až komickým dojmem. Podobně se chová též název kabaretu *Smíchoff/On*, kde autor opět využil anglického prostředku (zde předložky), aby tak vytvořil provokativní novotvar. Stejně tak lze nahlížet i na název rubriky časopisu Respekt *Cooltura* nebo na nedávno vyšlou knihu, které dal její autor Michal Kavalčík název *Besceler*. Zde si čtenář jistě klade otázku, zda autor využil pouze počeštěného pravopisu, nebo chtěl provokovat podobností s druhem zeleniny. Domnívám se, že takové výrazy, ať už vtipné či vážně míněné, se budou v češtině objevovat stále častěji, neboť kontakty s angličtinou jsou silné a počet Čechů mluvících tímto jazykem logicky narůstá.

České lexikum obsahuje též velké množství termínů, které jsou opět především anglického původu. V praktické části práce jsou zaznamenány ukázky výrazů s největší

frekvencí užití. Nejčastěji se jednalo o významovou oblast informačních a telekomunikačních technologií a též kulturu, kde šlo především o názvy jednotlivých uměleckých stylů. Lze tedy potvrdit, že proces terminologizace je v české slovní zásobě velmi živý, ovšem na druhou stranu je třeba zdůraznit, že díky častému užívání termínů se tato slova rychle dostávají do povědomí běžných uživatelů jazyka, a tak současně probíhá opačný proces determinologizace.

Internacionalizace a terminologizace jsou tendence, které přispívají k celkové intelektualizaci češtiny. Podle analyzovaného materiálu se v dnešní slovní zásobě tyto dvě tendence projevují ve velké míře. Pronikání cizích slov je velmi populární a je proto nutné, aby bylo nové lexikum zaznamenáno též slovníkově. O *Slovníku současné češtiny* již byla řeč, významnými publikacemi jsou též slovník neologismů *Nová slova v češtině* a další.

Výchozím předpokladem bylo, že kromě internacionalizace hraje důležitou roli též demokratizace slovní zásoby. Podle analýzy vybraného vzorku statí vyplývá, že se projevuje též univerbizace a celkové zhovorovění slovní zásoby, což je právě důsledkem celkové demokratizace. Podle uvedených zjištění tedy lze výchozí předpoklad potvrdit.

Je zřejmé, že práce, kterou předkládám, nemůže postihnout veškeré aspekty dynamicky se rozvíjející slovní zásoby. Již bylo několikrát zmíněno, že zkoumaný vzorek statí byl tematicky omezen pouze na kulturní rubriku. Není proto možné předložená zjištění generalizovat a s jistotou je považovat za směrodatná. Přesto však, jak bylo počátečním záměrem, tato práce nastiňuje, které tendence lze ve slovní zásobě dnešní češtiny sledovat, které z nich převažují a jakým způsobem se nejčastěji projevují.

Seznam literatury

- Bečka, J. V.: *Slovník synonym a frazeologismů*. Praha: Vydavatelství novinář, 1977.
- Bogoczová, I.: *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2009. ISBN 978-80-7368-649-9.
- Cuřín, F.: *Vývojové tendence současné spisovné češtiny*. Vyd. 2. Praha: SPN, 1977.
- Cuřín, F.: *Vývoj spisovné češtiny*. Praha: SPN, 1985.
- Cuřín, F. a J. Novotný.: *Vývojové tendence současné spisovné češtiny a kultura jazyka*. Vyd. 3. Praha: SPN, 1987.
- Čermák, F. a J. Filipec.: *Česká lexikologie*. Praha: Academia, 1985.
- Daneš, F. a J. Kraus. K současnému stavu jazykové kultury a kultury dorozumívání vůbec. *Naše řeč*. 1993, roč. 76, č. 3, s. 139-141. ISSN 0027-8203.
- Filipec, J. et al.: *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Vyd. 3. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1080-7.
- Grepl, M. et al.: *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 799 s. ISBN 80-7106-134-4.
- Hauser, P.: *Nauka o slovní zásobě*. Praha: SPN, 1980.
- Havránek, B. Kulturní revoluce a kultura jazyka. *Naše řeč*. 1960, roč. 43, č. 1-2, s. 1-3. ISSN 0027-8203.
- Hrbáček, J.: *Úvod do studia českého jazyka*. Vyd. 2. Praha: SPN, 1986.
- Hubáček, J.: *Malý slovník českých slangů*. Ostrava: Profil, 1988.
- Janovec, L. K projevům jazykových vývojových tendencí v současné češtině. *Naše řeč*. 2007, roč. 90, č. 2, s. 57-66. ISSN 0027-8203.
- Jedlička, A. Vývojová dynamika současné spisovné češtiny. *Naše řeč*. 1969, roč. 52, č. 2-3, s. 79-94. ISSN 0027-8203.

- Jedlička, A. Aktuální problémy jazykové kultury. *Naše řeč*. 1971, roč. 54, č. 1, s. 26-33. ISSN 0027-8203.
- Kraus, J. et al.: *Nový akademický slovník cizích slov A-Ž*. Praha: Academia, 2009. ISBN 978-80-200-1351-4.
- Němec, I. O změnách slovní zásoby. *Naše řeč*. 1970, roč. 53, č. 4-5 s. 235-242. ISSN 0027-8203.
- Martincová, O.: *Nová slova v češtině - Slovník neologismů*. Praha: Academia, 1998. ISBN 80-200-0640-0.
- Martincová, O.: *Nová slova v češtině - Slovník neologismů 2*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1168-4.
- Mladá fronta DNES*. Praha: Mafra, a. s., 1990- . ISSN 1210-1168.
- Novotný, M.: *Zákulisí slov*. Praha: MOTTO, 2003. ISBN 80-7246-162-1.
- Novotný, M.: *Zákulisí slov podruhé*. Praha: MOTTO, 2004. ISBN 80-7246-256-3.
- Novotný, M.: *Zákulisí slov dotřetice*. Praha: MOTTO, 2006. ISBN 80-7246-304-7.
- Pokorný, L.: *Úvod do české lexikologie*. Vyd. 2. České Budějovice: PdF, 1991. ISBN 80-7040-050-1.
- Pravidla českého pravopisu*. Praha: Fortuna, 2011. ISBN 80-7168-679-4.
- Právo*. Praha: Borgis, 1991- . ISSN 1211-2119.
- Reflex*. Praha: Ringier Axel Springer CZ, 1990- . ISSN 0862-6634.
- Respekt*. Praha: Respekt Publishing a. s., 1990- . ISSN 0862-6545.
- Slovník současné češtiny*. Brno: Lingea, 2011. ISBN 978-80-87471-27-2.
- Sochová, Z.: *Co v slovnících nenajdete*. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-000-6.
- Staněk, V. Okazionalismy v současné české publicistice, *Naše řeč*. 2002, roč. 85, č. 2, s. 57-67. ISSN 0027-8203.
- Sviták, J. et al.: *Cizí slova v češtině*. Praha: BMSS-Start, 2000. ISBN 80-86140-12-1.

Svobodová, D. Cizojazyčné lexikální přejímky v komunikaci na chatu, I. *Naše řeč*. 2007, roč. 90, č. 2, s. 67–78. ISSN 0027-8203.

Týden. Praha: Mediacop, 1994- . ISSN 1210-9940.

Internetové zdroje

Idnes [online časopis]. 1999- [cit. 2011-12-15]. Dostupné z <http://www.idnes.cz/>.

ISSN 1210-1168.

Právo [online časopis]. 2000- [cit. 2010-05-04]. Dostupné z <http://www.pravo.cz/>.

ISSN 1211-2119.

Reflex [online časopis]. 2001- [cit. 2008-07-04]. Dostupné z <http://www.reflex.cz/>.

ISSN 1213-8991.

Týden [online časopis]. 2006- [cit. 2010-07-12]. Dostupné z <http://www.tyden.cz/>.

ISSN 1210-9940.

Unie vydavatelů. Media projekt 2011. In: Unie vydavatelů [online]. Unie vydavatelů,

©2011 [cit. 2011-09-11]. Dostupné z: <http://www.unievydavatelu.cz/>